BIBLIOTECA
LATINA

PUBLICADA Y ANOTADA

POR EL

DOCTOR D. LUIS GONZAGA GASCÓ,

Profesor en el Instituto de Valencia.

P. J. JUVENCIO

EPITOME

DE DIIS ET HEROIBUS

VALENCIA

LIBRERÍA DE P. AGUILAR

1 CABALLEROS 1

P. J. JUVENCIO

EPITOME

DE DIIS ET HEROIBUS

SEU APPENDIX AD OVIDIUM

BIBLIOTECA

LATINA

PUBLICADA Y ANOTADA

POR EL

DOCTOR D. LUIS GONZAGA GASCÓ,

Profesor en el Instituto de Valencia.

P. J. JUVENCIO

EPITOME

DE DIIS ET HEROIBUS

VALENCIA

LIBRERÍA DE P. AGUILAR

1 CABALLEROS 1

VALENCIA
IMPRENTA DE JOSÉ RIUS
M.DCCC.LXXVII

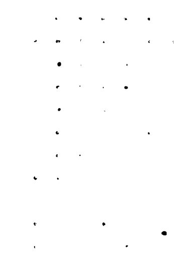
INDEX CAPITUM.

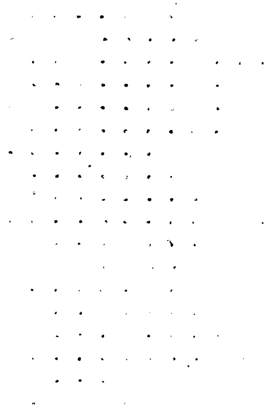
PARS PRIMA.

DE MAJORIBUS ET MINORIBUS ETHNICORUM DIIS.

PARS SECUNDA.

DE SEMIDEIS ET HEROIBUS.

EPITOME
DE DIIS ET HEROIBUS
POETICIS.

PARS PRIMA.

DE MAJORIBUS ET MINORIBUS ETHNICORUM DIIS.

CAPUT I.

SATURNUS.

Deorum antiquissimus [1] habebatur Cœlum. Duo ejus filii celebrantur a poetis: Tempus sive Saturnus, et Titanus. Hic, etsi priore loco genitus foret [2], eique proindè imperium orbis deberetur, jus tamen suum remisit concessitque Saturno, rogante Vestâ matre, sed eâ tamen lege, ut Saturnus masculam prolem educaret nullam. His ità constitutis, Saturnus mares statìm editos devorabat, invitâ [3] vehementèr uxore, quæ, uno partu Jovem et Junonem

enixa[4], solam Junonem ostendit Saturno, Jovem occultavit. Sensit dolum Titanus, ac Saturnum, acie[5] victum, in vincula conjecit. Is liberatus posteà fuit per Jovem filium suum, a quo Titanes, bellum pro Titano patre redintegrantes, fuere profligati. Saturnus, vinculis liberatus, quùm in fatis[6] esse cognovisset futurum, ut ab eodem Jove regno spoliaretur, illi struxit insidias, ac bellum etiam indixit. Jupiter debellatum patrem cœlo expulit.

Saturnus, amisso[7] cœlo, in eam Italiæ partem, ubì Roma condita postmodùm est, venit, quæ *Latium*[8] fuit appellata, quòd ibi latuisset. Extorrem deum Janus, Latii rex, benignè accepit, ac vicissim a Saturno donatus[9] est insigni prudentiâ, cujus ope meminerat præterita, futura prospiciebat; undè *biceps*[10] seu *bifrons* appellatur. Eo regnante, mores optimi artesque viguerunt[11], quæ illi ætati nomen aureæ fecerunt[12]. Saturni festa dicebantur *Saturnalia*, et decembri mense celebrata sunt per dies primò tres, deindè quatuor, tum quinque, ac plures. Per eos dies senatus non habebatur, vacabant scholæ, munera ultrò[13] citròque mittebantur ab amicis; de sontibus[14] supplicium sumere, ac bellum indicere, nefas[15]; servis mensæ accumbentibus ministrabant domini, et servorum vicem[16] implevant, ad refricandam videlicet memoriam pristinæ, quæ florebat Saturno regnante, libertatis, quùm nemo serviret.

Janus, de quo proximè facta mentio est, pingebatur cum clavi et virgâ. Virgam gerebat, quasi

viarum præses; clavim, quia domorum januas et seras invenisse credebatur. Ab eo *januarius* mensis duxit[17] nomen. Aræ duodecim eidem ponebantur pro numero mensium; utque sunt anni tempestates[18] quatuor, ita quatuor ipsi frontes aliquando datæ[19]. In omnibus sacrificiis appellabatur primo loco, quippè[20] qui primus aras et sacrorum ritus instituisset. Ejus templum Romæ claudebatur pace composita, patebat flagrante[21] bello.

CAPUT II.

CYBELE ET CERES.

Cybele, Saturni uxor, varia sortitur[1] apud poetas nomina: *Dindymene* vocatur, *Berecynthia* et *Idæa*, a montibus Phrygiæ Dindymo, Idâ et Berecyntho: ubi præcipuè colebatur; *Magna Mater*[2], quia, dii plurimi maximique ex eâ nati[3]; *Ops*[4] *et Tellus*, quia, ut Saturnus cœlo, sic illa terræ præerat, opemque mortalibus ferebat; *Rhea*[5], quia e terrâ fluunt omnia et gignuntur. Dicta quoque *Vesta*[6] reperitur; vulgò tamen Vesta Saturni mater, non conjux, ponitur. Itaque duas aliqui Vestas constituunt[7]: unam Cœli conjugem, et matrem Saturni; alteram juniorem, et Saturni uxorem. Seniorem eamdem esse cum Cybele ac Tellure censent.

Pingebatur illa sedens, quia terra stat[8], suis librata ponderibus; tympanum gerebat manu, quia

terra ventos in sinu continet, qui erumpunt indè cum fragore. Aderant circùm belluæ: Curru vehebatur, quem trahebant leones. Caput floribus plantisque, sæpiùs coronâ, e turribus et murorum pinnis conflata[9], cingebatur. Junior Vesta igni præerat, eique aram Numa Pompilius consecravit, et ignem in arâ perpetuum foveri jussit, cujus alendi curam virginibus *Vestalibus* demandavit. Si casu extingueretur, indicebatur justitium[10], et publica privataque negotia intermittebantur, donec prodigium illud infaustum expiatum fuisset; si Vestalium incuriâ[11], gravitèr in eas animadvertebatur. Quotannis renovabatur ignis ille calendis martiis, petitâ non ab igne alio, sed a sole, flammâ.

Cybeles festa *Megalesia*[12] vocabantur. Sacerdotes dicebantur *Galli*, a Gallo Phrygiæ fluvio, cujus aquâ epotâ[13], in rabiem versi lacerabant se cultris, caput rotabant, et adversis frontibus inter se velut arietabant[14]; unde illis etiam *Corybantes*[15] nomen fuit. Tondebant iidem comam in priori capitis parte. Stolâ muliebri erant induti. Jovem in Cretâ insulâ aluerant; quas ob causas *Curetes* paritèr dictos[16] volunt. Deniquè reperiuntur appellati sæpè *Dactyli*, *Idæi*; *Dactyli* quidem (quæ vox græca digitos significat), quia decem, quòd, in manibus digiti, erant; vel quòd, instar digitorum, quibus manus ambæ utuntur, divæ[17] præstò essent ad omne sacrorum obsequium; *Idæi* verò, quia Idam, Phrygiæ montem, icolebant. Sacra[18] Cybeles celebrabant inconditis[19] clamoribus,

fistulis, tibiis ac tympanis percrepantibus. Romæ a feminis fiebant eadem [20] in templo ac loco secreto, quod *opertum* nuncupabant, exclusis viris.

Saturni et Opis, seu Cybeles, filia Ceres fuit, dea frugum et inventrix frumenti. Quamobrèm cum spiceâ coronâ pingitur, et plenis uberibus, ex quo *Mammosæ* [21] *et Almæ* nomen est adepta, quòd omnes alat. Facem gestabat, quia filiam Proserpinam a Plutone raptam diù quæsivit. Quùmque somnum præ mœrore capere non posset, ei papaver edendum præbuisse Jupiter dicitur, cujus ea vis est ut somnum conciliet. Hinc papavera manu tenebat. Usa est Triptolemo adjutore ad monstrandam hominibus serendi artem. Erat hic Eleusini regis, apud quem Proserpinam Ceres quærens diverterat [22], filius. In eodem oppido Eleusi cœpta [23] sunt primum peragi Cereris sacra, *Eleusina* dicta. In iis incredibile servabatur silentium, ac summum nefas putabatur ex illis aliquid evulgare. Alia duo Cereris festa memorantur in scriptoribus antiquis: *Thesmophoria* [24], quia Ceres Atheniensibus leges descripserat; et *Ambarvalia* [25], instituta ad fertilitatem et ubertatem impetrandam arvis, quæ tunc ambiebantur a supplicantibus, undè [26] festo nomen. Vinum ab aris Cereris amovebatur. Immolabatur illi porcus, quia fruges et sata rostro eruit. Agrorum limitibus præerat deus Terminus; ejus festa *Terminalia* dicebantur.

Cererem in Græciâ regnasse divus Augustinus [27] tradit, artemque agros colendi tradidisse [28], ac per

eam factum[19], ut Græcia suis frugibus uteretur, quùm antea frumento aliundè importato vixisset.

CAPUT III.

JUPITER.

Jupiter , Saturni et Cybeles filius, postquam patrem egisset in fugam , regnum mundi cum fratribus ita divisit, ut cœlum sibi vindicaret[1], aquas Neptuno, inferos Plutoni regendos permitteret. Non diù tranquillum regnum habuit. Tellus enim , Titani uxor , dolens[2] filios suos Titanes a Jove interfectos , Gigantes procreavit , mole viribusque spectandos; qui congestis[3] in cumulum montibus, Jovem cœlo detrudere aggressi sunt. Set fulminibus dejecti, et suis obtriti montibus, pœnas[4] Jovi dedêre. Vocati ab illo in belli et periculi partem Dii, quùm se imparem[5] unum tot hostibus crederet, sic Gigantum conspectu perterrefacti sunt, ut omnes in Ægyptum fugerint, ibique sub variis animantium formis latuerint. Hinc factum ut belluas Ægyptii colerent pro numinibus.

Bacchus tamen, specie leonis indutus, rem strenuè aliquantisper gessit, hortante Jove , et *Evoe*, id est *Euge, fili*, ingeminante[6].

Jupiter, pacatum adeptus regnum, curam ad formandos homines contulit. Eum imitatus Prometheus finxit statuas quasdam hominum ex argillâ,

illasque, rapto e curru solis igne, animavit. Promethei temeritatem indignè ferens[7] Jupiter, negotium Vulcano dedit ut eum in Caucaso monte religaret, addidit vulturem, qui laniaret[8] viscera in novos cruciatus[9] renascentia. Severitatem Jovis iniquè tulerunt ceteri Dii, ac doluerunt quòd sibi uni formandorum hominum jus arrogaret. Quare, collatis[10] studiis et muneribus, mulierem effinxere, quam *Pandoram*[11] appellârunt, quasi ex omnium donis conflatam. Jupiter, Superùm[12] arrogantiam ulturus, illi capsulam dedit, infelix munus! in eam quippe congesta erant omnia naturæ mala. Hanc Pandora quùm detulisset ad Epimetheum, Promethei fratrem, ille, impulsus curiositate pravâ, sive, ut alii narrant, ejus uxor, capsulam aperuit; ex eâque pestes omnis generis in orbem terrarum evolârunt, solâ spe in fundo capsulæ relictâ. Hinc ætas ferrea et scelerum colluvies nata est.

Jovem non unum in Cretâ regnasse doctorum opinio est; omnium celeberrimum Abrahamo supparem[13] Eusebius facit. Patrem spoliavit regno, quod ita cum suis fratribus Neptuno et Plutone divisit, ut ipsi regiones ad ortum sitæ, Plutoni occidua pars insulæ, Neptuno maritimi[14] tractus obvenerint. Hinc Jupiter cœli, Neptunus maris, Pluto inferorum rex numenque dictus est. Jovis nomine apud poetas aër ut[15] plurimum significatur, sive cœlum; ut nomine Junonis, quæ Jovis conjux, terra[16]; quia e cœlo terrâque omnia gignuntur. Ejusdem Jovis

varia sunt apud scriptores profanos nomina; hæc frequentiora: *Diespiter* vocatur, quasi diei pater; *Feretrius*, vel quòd hostes feriret, vel quòd in ejus templum ferrentur opima spolia; *Stator* (ita est a Romulo dictus) quòd Romanorum contra Sabinos pugnantium fugam stiterat; *Xenius* sive *Hospitalis*, quia gerebat hospitum curam; *Vejovis et Vedius* tunc appellabatur, quùm rogabatur ne quid inferret mali; et inter sinistra[17] noxiaque numina censebatur. Factæ voces istæ sunt ex interjectione *væ*, quæ mali ominis, et duplici genitivo, altero græco, altero latino, Jovis et *Διός* (Dios).

CAPUT IV.

JUNO, MARS ET VULCANUS.

Juno, Jovis soror et conjux, matrimoniis præerat, ac partubus felicitèr[1] edendis; tumque *Pronuba*, *Lucina* et *Ilithyia* nominabatur. Ejus filia Hebe, juventutis dea, nectar Jovi tandiù miscuit, dum ejus locum Ganymedes, a Jove in aquilam mutato raptus, occupavit. Edidit etiam Juno Martem, belli armorumque præsidem, cujus soror Bellona sive Enyo; deniquè Vulcanum, sed distortum et informem. Horruit[2] partum degenerem Jupiter, et calce[3] in terras dejecit. Vulcanus, crure inter[4] cadendum fracto, claudus remansit.

Jupiter, ut infortunium hoc solaretur, illum

præfecit fabricandis [5] fulminibus. Officinæ Vulcani, Lemnos, Lipara, Ætna; adjutores et administri fuere *Cyclopes*, ita dicti, quòd unum in fronte [6] mediâ oculum haberent. Cæterùm offensus Jupiter et arrogantiâ Junonis, et postremo partu, eam fastidire [7] atque alias amare cœpit. Imò Palladem, e fecundo capite productam, bello paritèr præesse litterisque voluit. Vulgò tamen, quùm litterarum est præses, *Minerva* nuncupatur. Olea ipsi dicata erat, pacis insigne [8]: nam et pace gaudent litteræ, et belli finis præmiumque pax esse debet. Ab Atheniensibus præcipuè culta fuit.

Interim Juno, maritum in pellicûm amores turpitèr effusum [9] observans, illi custodem apposuit centum oculis præditum, *Argum* nomine. Molestum observatorem Jupiter, operâ Mercurii, obtruncavit. Ejus oculos Juno indidit pavonis caudæ. Argum ipsum, ut alli volunt, in pavonem mutavit. Junonis famula et nuntia Iris fuit, quàmvis operam [10] aliquando Jovi, cæterisque diis navaret. De Marte, addo illum *Gradivum* appellari solitum, quando sæviebat [11]: *gradior* enim propriè de militibus in aciem procurrentibus dicitur; *Quirinum* verò, quùm tranquillus et mitis erat, sumpto nomine a Sabino vocabulo, *Curis* seu *Quiris*, quod hastam significat. Id nominis [12] Romulo quoquè, Martis filio, tributum est. Salii, Martis sacerdotes, urbem obibant saltando, et *ancilia* (clypeos sacros) circumferendo.

CAPUT V.

APOLLO.

Jupiter, spretâ Junone, Latonam adamavit, ex eâque suscepit Apollinem et Dianam. Priusquàm in lucem ederentur, Juno Terram obsecravit[1], ut nullum Latonæ, ubi consistere posset ac parere, locum relinqueret. Promisit Terra excludendam[2] omnibus locis Latonam, præterquam ab insulâ Delo, quæ tunc fluitabat incerto mari, ac fere sempèr fluctibus erat obruta[3]. Sed Neptunus, Latonam miseratus[4], Delum stabilem reddidit, ac jussit emergere. Hinc Apollo *Delii* cognomen est nactus[5] ab insulâ natali. Ejus filius Æsculapius, quùm artem medicam a patre et Chirone centauro didicisset, tantum in eâ profecit, ut Hippolytum, Thesei filium a monstris marinis discerptum[6], ad vitam revocaret. Quo facto Jupiter, auctoritatem suam lædi[7] ratus, Æsculapium fulmine percussit. Appollo vicissim Cyclopes, fulminis fabricatores, quoniam sævire in Jovem ipsum non poterat, interemit. Exarsit[8] iracundiâ gravi Jupiter, et Apollinem cœlo pulsum, divinitate per aliquot annos spoliavit.

Redactus[9] in ordinem Appollo, multis incommodis afflictatus est; ac, ne periret fame, operam suam locavit Admeto, Thessaliæ regi, cujus greges pascendos accepit. Hinc deus pastorum habitus fuit,

eique immolabatur lupus, ovium pestis[10]. Armenta sìc pascentem aliquandò vidit[11] Mercurius, eique vaccam dolo subripuit; mox ipsam ejusdem[12] humeris furtìm pharetram detraxit. Daphne in laurum ab eo mutata fuit. Hyacinthus, quem disco imprudens[13] colludentem interemerat, in florem cognominem mutatus est. At Hyacinthi parentes Apollinem, ut pœnas expeterent, insecuti, fugere coegerunt in Troadem ubì incidit[14] in Neptunum, cœlo paritèr exulantem, irato Jove, in[15] quem cum diis aliquot conjuraverat. Ambo ad Laomedontem, qui Trojam tunc ædificabat, confugiunt, ac pacto pretio navant operam construendis Trojæ mœnibus. Quùm promissam mercedem negaret Laomedon, conspirârunt in perjurum regem, ejusque civitatem Neptunus inmissis aquis evertit magnâ ex parte; Apollo pestilentiâ regionem devastavit. Tot malis remedium quæsivit Laomedon. Oraculo consulto, responsum est, placandos[16] Apollinem ac Neptunum, objectâ monstris marinis trojanâ quotannis virgine. Sors, Hesionem, regis ipsius filiam, neci[17] addixerat. Hercules ita se liberaturum illam spopondit, si Laomedon quosdam insignes equos sibi daret. Promisit rex; at, liberatâ filiâ, monstris abactis et interfectis, Herculem indonatum irrisumque valere[18] jussit. Hercules, justo furore percitus, obsedit urbem, cepit, ac regem interfecit.

Intereà, mitigatus Jupiter, cœlum Apollini ac divinitatem reddidit. Apollo pristinum decus non

modò recuperavit, sed magnâ etiam accessione cumulavit. Nam in cœlo lucis orbi dividendæ munus recepit, quod antea gerebat; etsi provinciam [19] hanc aliquot poetæ tribuant uni e Titanibus, quem *Titana*, et *Hyperionem* dixerunt. Hunc [20] alii Solis ipsius patrem faciunt. Solem Ægyptii *Horum* appellabant; Persæ, *Mithram*. In terris verò edere cœpit [21] oracula, præsertìm Delphis, ubì sacerdos responsa dabat, insidens cortinæ sive tripodi, tecto pelle serpentis Pythonis, olìm ab Apolline interfecti. Præterea invenit artem canendi, et Marsyam satyrum, a quo fuerat provocatus, victum cantando, exuit pelle. Eamdem canendi artem et poesim docuit Musas, Jovis et Mnemosynes filias. Novem recensentur: Calliope [22] Clio, Erato, Thalia, Polyhymnia, Urania, Melpomene, Terpsichore, Euterpe. Parnassum unà cum Apolline incolebant. Inter Apollinis filios celebratur Phaeton, qui paternum currum, temerè expetitum, quùm malè regeret, a Jove percussus, at in Eridanum deturbatus [23] est. Ejus sorores Heliades in populos mutatæ.

Inter Apollinis liberos nonnulli numerant Auroram. Hæc Tithonum, Laomedontis filium, babuit in matrimonium, eique immortalitatem a Jove impetravit; nec tamen obtinere potuit ne senesceret. Itaque, senio [24] fractus, in cicadam ut mutaretur exoravit. E Tithono genuit Aurora Memnonem, qui Priamo suppetias, in trojano bello, tulit. Ab Achille interfectus, a matre diuturnis lacrymis, quæ rorem

effecere, deploratus est, et ex ejus rogo [25] natæ sunt aves dictæ *Memnonides*. Illi statuam Ægyptii posuerant, quæ, solis orientis primoribus radiis icta [26], sonum canoræ voci similem edere jactabatur.

CAPUT VI.

DIANA.

Diana, soror Apollinis, eadem in cœlo *Luna*, in terris *Diana*, in inferis *Hecate*, dicebatur. Hinc *triformis diva*, *triceps Hecate*, a poetis nuncupatur. Venationi præsertim addicta [1], venatoribus præfuit. Eadem virginitatem perpetuò coluit [2] et Actæonem venatorem, quòd in eum, ubi se cum nymphis lavabat, locum imprudens venisset, mutavit in cervum. Insigne templum habuit Ephesi [3], et inter septem orbis miracula [4] numeratum: aram quoquè in Tauricâ Chersoneso, ad Pontum Euxinum, in quà ipsi homines immolabantur, præsertim si qui naufragio ad istas oras ejecti fuissent.

CAPUT VII.

BACCHUS.

Jupiter e Semele suscepit Bacchum, quem narrant, quùm ante tempus in lucem exiisset, insertum fuisse Jovis femori, donec menses legitimi [1] partùs

implerentur. Ætate provectior[1] peragravit orbem terrarum, deque Indiâ triumphavit. Invenisse vinum fertur, eique caper immolabatur, quia vitium[2] gemmas arrodit. Primus etiam aratro boves subjunxisse memoratur; quam ob causam ejus capiti affiguntur cornua, quæ paritèr indicant robur et audaciam ebriosis familiarem. Sacra[4] illi quoquè hedera, quia vini fumos nativo frigore discutere creditur. Eâ involutum et pampinis jaculum gestabat, quem *thyrsum* vocabant. Eodem[5] instructæ feminæ, sparsis comis ululantes, sacra Bacchi celebrabant: *Trieterica*[6] illis nomen, quia tertio quoque anno recurrebant; et *Orgia*, ob furorem quo istæ Bacchantes, pellibus tigridum et pantherarum indutæ, nonunquam armatæ facibus, per invios[7] montes vagabantur, præsertìm in Thraciâ.

Præter alia Bacchi nomina, vocabatur etiam *Dionysius*, a Nysâ, ubì regnavit, vel a Nyseis nymphis, a quibus educatus est. Apud Latinos vulgò *Liber* dicebatur, quia ebrio liberius nihil, nihil ab omni curâ solutius. Huic nomini respondet græcum *Lyæus*[8]. Hìnc ejus festa vocabantur apud Græcos *Dionysia*; apud Latinos verò *Liberalia* sive *Bacchanalia*. Peculiaria quædam[9] celebrabantur in Atticæ pagis[10], *Ascolia* nuncupata, quæ vox utrem significat. Statuebant itaquè utres hircinos in prato inflatos, et oleo inunctos. Saltabant per hos rustici unico tantùm pede; nam alterum erectum et in aere libratum habebant. Qui cadebant (quod proprio vocabulo *cer-*

nuare[11] dictum est a Romanis, eadem subindè festa imitatis) risu agrestis coronæ et cachinnis[12] excipiebantur.

Sunt qui adumbratum[13] in Baccho fuisse velint Nembrodum, qui hebræâ voce Bar-Chus, id est Chusi filius, appellatur. Sunt qui Moysem in eo expressum pugnent[14], ac multa proferant a poetis attributa Baccho, quæ planè in Moysem quadrant. Plerique omnes Noemum in eo depictum censent, satorem vitis, ac vini, sive monstratorem, sive reparatorem. In eam sententiam[15] explicant quæ poetæ de Baccho tradunt; nempè a Naiadibus, fontium nymphis præsidibus, educatum fuisse, ut vinum aquâ temperandum doceret. Pingunt eumdem puerili semper vultu, quia ebrii puerorum simillimi sunt; nudum, quia nullum ebrio arcanum est. Furiosos comites illi addunt, tigres ejus currui subjungunt, quia vinum, excusso rationis imperio, intemperantes irâ et furore incendit, ac belluis simillimos reddit.

CAPUT VIII.

MERCURIUS.

Mercurius, Maiâ genitus, Atlantis filiâ, Jovis et deorum interpres fuit ac nuntius. Itaquè alas in capite et pedibus habebat, quò[1] expeditior esset ad mandata superûm perferenda; caduceum verò in manu[2]. Mercurium narrant incidisse[3] aliquando in

duos angues inter se dimicantes, utrumque diremisse interpositâ virgâ quam tenebat manu. Indè factum ut virgam, gemino[4] angue circunfuso insignem, gestaret, caduceusque pacis esset ac fœderis symbolum. Quia deorum minister et nuntius erat Mercurius, inditum illi quoquè fuit *Camilli* nomen, quo nomine pueros ac sacrificiorum præsertim administros antiqui vocare consueverant.

Mercurii nomen invenit ex mercibus, et mercaturâ[5], cui præerat. Alterum[6] Mercurii munus erat animas mortuorum ad inferos deducere, ex iisque, quùm res[7] ferebat, revocare; tertium, fures adjuvare. Idem palæstræ et eloquentiæ laude florebat, ac sæpè pingebatur cum aureïs catenis ex ore defluentibus, quibus audientes devinciebat. Hìnc *Hermes* apud Græcos appellatus est. Ejus statuæ apud Romanos in triviis[8] et compitis, ut iter ostenderent, locabantur, erantque manibus captæ[9] ac pedibus, et *Hermæ* vocabantur. Iidem Romani solebant Mercurii ac Minervæ statuas jungere, et eidem quasi trunco imponere. *Hermathenas*[10] vocitabant: itèm Cupidinis ac Mercurii, et *Hermeroles* dicebantur.

CAPUT IX.

VENUS.

Veneris mater Dione fuit; filius, Cupido; itèm[1] Priapus, hortorum, et Hymenæus, nuptiarum præses; deniquè Æneas[2]; filiæ[3] verò, Charites sive Gratiæ

tres, Aglaia, Thalia et Euphrosyne. Colebatur præsertìm Amathunte, Cytheris, Paphi. *Astarte*, Sidoniorum dea, non alia fuisse quàm Venus ab eruditis creditur. Additur aliquandò Veneri comes *Pitho* sive *Suada*, eloquentiæ dea. Currum Veneris trahebant columbæ, cycni aut passeres. Magistra impudicitiæ ferebatur, ut 'ne puderet miseros mortales se in cœno libidinum volutare, qui deos ad hæc flagitia duces hortatoresque sibi fecissent.

CAPUT X.

NEPTUNUS.

Neptunus, Jovis frater, maris imperium sortitus est. Illi pro sceptro, tridens[1]; pro curru, ingens concha; pro equis, *hippocampi* sive equi marini, bipedes tantùm, postremâ corporis parte in piscium caudam desinente; pro satellitibus Tritones erant. Uxor ejus Amphitrite; filiæ Harpyæ. Oceanus, Neptuni filius, pater fluviorum, Tethyn uxorem duxit, ex quâ Nereum et Doridem suscepit. E Nereo et Doride prognatæ sunt Nymphæ, quarum aliæ vocabantur *Nereides*, quæ mari; *Naiades*, quæ fontibus et fluviis; *Napææ*, *Dryades* et *Hamadryades*, quæ silvis pratisque præerant. Inter Nereides insignis fuit Thetis, Pelei conjux. Oceani paritèr filius erat Proteus, Neptuni pastor, qui phocas[2] ejus regebat, a Lati-

nis dictus *Vertumnus*, quia in omnes formas sese vertebat.

Inter maris numina censebantur etiam Glaucus, Ino, ejusque filius Melicerta. Glaucus quo pacto[3] deus evaserit, explicat Ovidius. Ino conjux erat Athamantis, Thebarum regis. Hunc irata Juno egit[4] in furias, quibus ille agitatus necem uxori machinatus est. Furentem Ino fugiens, in mare se dejecit, cum filio Melicertâ. Utrumque miseratus Neptunus deos maris esse jussit, et Ino[5] *Leucotheam*, Melicertam verò *Palæmonem* dixit. Nec prætereundus inter deos maris Œolus est, ventorum arbiter. Ejus regia et ventorum carcer prope Siciliam, in Æoliis insulis, collocatur. In angusto[6] freto, quod Siciliam ab Italiâ separat, monstra duo marina ponuntur a poetis, Scylla nempè et Charybdis. In eodem freto Siculo degebant[7] Sirenes, quæ suavitate cantûs pellectos vectores in brevia[8] syrtesque perducebant.

CAPUT XI.

PLUTO.

Plutonis conjux Proserpina, Cereris filia, quam rapere coactus est, quia dearum nullam, quæ tam deformis regni domino vellet nubere, inveniebat. Inferorum fluvii, Acheron, Cocytus, Phlegethon: Styxque palus. Custos inferorum, Cerberus canis triceps; portitor[1] Charon, senex inexorabilis; carni-

fices[2], Furiæ tres: Alecto, Megæra, Tisiphone, flagellis et facibus armate. Plutonis administræ, Parcæ tres: Clotho, Lachesis, Atropos. Illæ fatalem tenebant colum[3], modò nigrâ involutum lanâ, modò albâ, ex eâque filum ducebant, quo reciso[4], pereundum erat. Mortuorum animæ, operâ Charontis transvectæ, deducebantur a Mercurio ad judices Æacum, Minoa et Rhadamanthum, qui, expensâ[5] singulorum vitâ, probos mittebant in Elysium, sceleratos in Tartarum detrudebant. Eorum pœnas et insignium facinorosorum nomina describit Ovidius.

Porrò animæ in Elysios campos missæ post certum annorum numerum ex iis educebantur, et in alia migrabant corpora, novam ut vitam instituerent[6]. Sed antequàm felicibus exirent campis, hauriebant aquas fluvii Lethes, quarum ea vis erat, ut rerum omnium præteritarum oblivionem afferrent. Mortui, quorum insepulta jacerent cadavera, centum annos in ripâ Stygis errabant, quibus exactis[7], a Charonte transmittebantur.

Plutonis nomina tria præ cæteris erant illustria: *Orcus* dicebatur quasi *Urgus* vel *Uragus*, quòd omnes urgeret[8] in interitum; *Februus*, ab antiquo verbo *februo*, quod significat *purgo*[9] *lustro*; quia in funebribus cæremoniis multæ lustrationes et purgationes adhibebantur. Præcipua quædam sacra Plutoni fiebant, dicta ob eamdem causam *Februa*, undè etiam fluxit nomen *februarii* mensis, quo hæc sacrificia

peragebantur. Plutonis vocabulum a græcâ voce divitias significante ducitur, quia aurum et alia metalla in iman[10] tellurem naturæ provida benignitas, ut laterent, retrusit, ipsisque admovit[11] inferis, ac Plutonis arbitrio subjecit, ut fingebant poetæ. Qui tamen peculiarem deum, Plutonis administrum, divitiis præfecerut, *Plutum* nomine, claudum faciunt, quia tardè comparantur opes; cæcum, quia sæpè immeritis[12] contingunt.

CAPUT XII.

PAN, FAUNUS, SATYRI, ETC.

Ut cœli et inferorum, sic terræ propria quædam erant numina. Principem[1] inter agrestes deos locum obtinebant Pan et Pales. Pan, Mercurii filius, capri caput ac pedes, necnon barbam et cornua, gerebat. Illum comitabantur Satyri, non dissimiles[2]; itèmque Silvanus, silvarum præses. In Arcadiâ præcipuè colebatur Pan. Ejus in honorem Romani mense februario celebrabant *Lupercalia*; quibus in festis *Luperci*, Panos[3] sacerdotes, nudi per urbem discurrebant.

Pan, ut ipsa vox græca innuit, ac testatur Servius, symbolum erat *Universi*, in quo homines belluis mixti sunt; itaque supernè hominis, infernè pecudis speciem[4] gerebat. Fistulam gestabat, ad significandum partium mundi, junctarum inter sese

ordine pulcherrimo, concentum. Narrat Pausanias, quùm Galli, Brenno duce, Græciam percursantes, templum Delphicum pararent spoliare, injectum[5] illis a Pane improvisum terrorem, quo perculsi omnes fugam arripuerint. Indè natum ut terror sine causâ susceptus *Panicus* appelletur.

Pales invocabatur a pastoribus; eadem ac Cybele esse putabatur. Ejus festa *Palilia* celebrabantur, aprili[6] exeunte. Faunus quoquè, Pici, Latinorum regis, filius, in agrestium deorum numerum veniebat, quia multa docuerat homines ad agriculturæ usum spectantia[7].

Pomona fructuum, Flora seu Chloris, florum gerebat curam. Ludi ejus in honorem celebrati vocabantur *Floralia*, et tubâ indicebantur. Præterea suum singulis fontibus, fluviis, domibus, hominibus, deum assignabant.

Domestici dii *Lares* sive *Penates* appellabantur. Lares vicorum etiam itinerumque præsides erant; itaque in vicis et compitis colebantur, et ludis in eorum honorem celebratis, *Compitalitiis*[8] nomen erat. Tunc hominum effigies e lanâ, tanquam victimæ piaculares, suspendebantur in compitis, rogabanturque Lares, ut in hæc simulacra iram et pœnas effunderent, si quas[9] ipsimet homines commeruissent. Quùm bullas[10] pueri deponebant, eas Laribus consecrabant. Canes illis erant dicati, animal domesticum et fidele; ipsique caninâ pelle vestiebantur. Locus Laribus domi sacer vocabatur *Lararium*.

Iidem *Præstites* nominabantur, quasi qui multa familiis commoda prestarent.

Proprium cujusque hominis numen *Genium* vocabant, eumque simul cum unoquoque nasci et mori arbitrabantur. Duplicem statuebant Genium : alterum candidum et felicem[11]; alterum nigrum et sinistrum qui si albo esset fortior, omnibus infortuniis miserum hominem malè[12] mulctabat. Feminarum Genios appellabant *Junones*. Serpens Genio dicatus erat.

Rerum humanarum veluti clavum[13] moderabatur Fortuna, dea cæca, rotæ insidens volubili, et in solâ inconstantiâ constans. Huic maximè supplicabant, eique varia diversis nominibus templa posita reperiuntur. Si quis fortunâ secundâ et favente abuteretur, hunc plectebat[14] *Nemesis*, et indignos ingratosque ulciscebatur. Inditum[15] id illi nomen a voce græcâ quæ significat *distribuere*, quia pœnas et præmia unicuique veluti dividebat. Dicta quoquè legitur *Adrastea*, vel ab Adrasto, rege Argivorum, qui primus aram illi condidit; vel quòd nemo illam posset effugere, ut vox græca sonat[16]. Rhamnunte (pagus Atticæ fuit) præcipuè colebatur. Hinc *Rhamnusia* vocatur a poetis. Alatam exhibebant[17], ad significandam celeritatem pœnarum, quæ impios non tardo pede consequuntur ; insidentem rotæ, ut indicarent eam vicissitudinem quâ delictis pœnæ respondent, iisque succedunt. In deorum etiam numerum referebantur Nox et Somnus, sive Morpheus.

Ex utroque genitus Momus ludo jocisque præsidebat. Posita quoquê templa visebantur variis scelerum monstris et morbis, ut Invidiæ, Fraudi, Calumniæ, Discordiæ, Furori, Febri, Pavori, Paupertati, Necessitati, Tespestati. Illud[18] paulò rectius, quòd eosdem honores tribuerint virtutibus, Fidei scilicet, Justitiæ sive Astrææ, Pietati, Pudicitiæ, Concordiæ, Veritati, Saluti, Libertati, Paci, demùm[19] Silentio, cujus præses apud Ægyptios erat *Harpocrates*, apud Græcos, *Sigalion*: uterque pingebatur cum digito indice labris admoto, quasi silentium indicens. Harpocrati sacra erat arbor[20] persica, quòd ejus folia, linguæ, fructus autem cordis speciem præ se ferant. Ab iisdem Ægyptiis *Angeronia*, silentii dea præses habebatur, ejusque simulacrum ore obligato et obsignato prostabat.

PARS SECUNDA.

DE SEMIDEIS ET HEROIBUS.

CAPUT XIII.

ORIGO IDOLOLATRIÆ.

Quùm primùm homines, abrepti cupiditatum æstu, in graviora flagitia prolapsi[1] sunt, tunc originis suæ et conditoris obliti, nova sibi numina fabricârunt[2]. Ac primò quidem solem et lunam adoravêre, quia nihil formosius objiciebatur sensibus, quorum judicio ferè omnia metiebantur[3]: deindè hominibus ipsis cultum uni Deo debitum adhibuerunt. Id primus omnium tentasse[4] Ninus fertur, circa mundi annum millesimum nongentesimum quadragesimum quintum; qui, collocatâ publicè patris sui Beli statuâ, jussit ad eam preces et vota concipi[5]. Exemplum secutæ gentes vicinæ, divinos honores suis principibus, aut heroibus de genere humano benè meritis, decreverunt. Sic inter superos relati Saturnus, Jupiter, Neptunus, Hercules, aliique, et pro numinibus

deindè habiti sunt, communi gentium omnium sufragio[6], præcipuè Græcorum, qui cæteris eruditione ac sapientiâ præstare credebantur.

Ordinem nihilominus aliquem statuebant inter deos. Quosdam enim censebant omni[7] exceptione majores, ut Jovem, Junonem, Neptunum, etc.; quosdam minores, ut Pana, Faunos, Satyros, Nymphas, etc. Nonnullos dimidiatos quasi deos, sive *semideos*, appellabant, qui[8] maternum duntaxàt paternumve genus ab aliquo deo ducerent, ut Æsculapium, Pollucem, et similes. Deniquè heroibus ob res præclarè gestas, et magna quædam in mortales collata[9] beneficia, cœlum ac divinitatem indulserunt[10]. De duobus primis deorum generibus dictum est parte primâ; nunc de semideis et heroibus disserendum.

CAPUT XIV.

PERSEUS.

Acrisius, Argivorum rex quùm oraculo didicisset futurum[1] ut periret a puero quem Danae, filia sua, pareret, hanc æreâ[2] turri inclusit, appositis custodibus, ne quis ad illam vir aspiraret. Eò tamen penetravit Jupiter in imbrem[3] aureum mutatus, hoc est àuro corruptis puellæ custodibus, Genitum sic furto Perseum Acrisius in arcam abdidit[4], et in medios fluctus projecit. Sed a piscatoribus servatus,

quùm ætate processiset, ac ludicro interesset certamini, patrem imprudens[5] interfecit. Res ejus præclarè gestas describit Ovidius. Pegasus, de quo meminit idem Ovidius, egregiam Perseo primùm navavit operam, deindè Bellerophonti, Glauci regis Corinthiorum filio.

Ille quùm Prœtum, Argivorum regem, viseret[6] ejusque uxori Sthenobœæ assentiri nollet, ab eâ fuit accusatus apud Prœtum; qui, ne datam hospiti dextram fidemque violaret, misit ipsum cum litteris quasi commendatitiis (quarum similes *Bellerophontis Epistolæ* posteà sunt appellatæ), ad Iobatem, regem Lyciæ, socerum suum. Rogabatur istis litteris Iobates ut Bellerophontem insidiis et astu perderet. Statìm variis periculis fuit objetus ab Iobate, ut periret, præsertìm Chimæræ, horribili monstro in Lyciâ, quòd Pegasi tamen ope domuit. Sed dum equi alati tergo insidens evolare in cœlum conatur, a Jove dejectus et oculis orbatus est. Commodiùs[7] actum fuit cum Perseo et ipso Pegaso: nam ambo in sidera sunt relati. Sthenobœa sibi necem conscivit.

CAPUT XV.

HERCULES.

Heroum, quos vetustas celebravit, clarissimus extitit Hercules, Alcmenâ genitus, conjuge Amphitryonis, tebani principis, et Jove. Regnabat per

idem tempus Mycenis, in Græciâ, Sthenelus, et regnum Herculi Fata destinabant. Sensit[1] Juno, effecitque ut Eurystheus, Stheneli filius, prior nasceretur quàm Hercules, quùm antea impetrasset[2] a Jove, ut qui amborum prior foret in lucem editus, alteri imperitaret. Imperium inclementèr in Herculem Eurystheus posteà exercuit. Longum[3] tamen Junoni visum est, dum uterque adolesceret. Herculem in cunis perdere tentavit, inmissis anguibus geminis, quos infans, jam doctus vincere, qui vivere vix cœperat, tenellis manibus elisit.

Palladis tamen ope[4], Juno Herculi conciliata paulispèr est; dumque[5] pueri labris ubera immulget, decidit aliqua particula candidi liquoris, et in eam cœli partem defluxit quæ *Via lactea* postmodum est appellata. Hæc Junonis benevolentia minimè fuit diuturna. Eurystheum, Mycenarum solio potitum, impulit ut Herculem variis objiceret laboribus, quibus deniquè oppressus periret. Duodecim vulgò numerantur Herculis labores.

Primò jussus est leonem Nemeæ silvæ, a quo toti regioni pernicies[6] creabatur, interficere. Adortus feram Hercules in antrum compulit, undè nullum patebat effugium, faucibusque constrictis interemit. Ejus pellem deincèps, primæ scilicèt victoriæ monumentum, sempèr gessit. Erat hydra leone isto tetrior, serpens immanis, in Lernâ palude, propè Argos; cui septem capita sic uni collo inserebantur, ut quùm unum excinderetur, alia multa

repullularent. Omnia simul eodem ictu Hercules abscidit, aut igne, ut alii tradunt, exussit[7].

Dirus aper in Erymantho monte vastitatem agris afferebat; vivum cepit, Eurystheoque obtulit. Neque[8] nihil nocebat in Mænalo monte cerva, æreis pedibus aureisque cornibus prædita; hanc toto anno insecutus, deniquè assecutus est, jaculisque confixit. Damni plus afferebant volucres quædam in lacu Stymphalo, inusitatæ magnitudinis et roboris, ita ut prætereuntes unguibus laniarent: iis fugatis, magnam est adeptus gloriam; majorem[9] debellatis Amazonibus, ad fluvium Thermodontem; et tyrannis duobus, Diamede ac Busiride, interfectis, quorum hic in Ægypto peregrinos atque hospites immolabat Jovi; ille in Thraciâ, eosdem[10] ferocibus equis conculcandos ac devorandos præbebat. Illis par immanitate ferebatur Geryon, Hispaniæ rex, tricorpor, quem simili affecit pœnâ.

Magnam quoque industriæ laudem tulit[11] in repurgando Augiæ regis Elidis, stabulo, in quo collectæ multis ab annis sordes, aerem pestilenti odore inficiebant. Parem adhibuit solertiam, tum in domando tauro ferocissimo, quem iratus Neptunus in Græciæ cladem creaverat; tum in auferendis aureis Hesperidum pomis, et sopiendo[12] pervigili dracone, illorum custode. Hoc in labore adjutorem Atlantem habuit, qui, dum poma colligebat Hercules, cœlum humeris tulit. Sed maximum omnium periculorum adiit in educendo ab inferis Cerbero, cum quo

Theseum amicum suum, ibì vinctum, paritèr eduxit.

His laboribus felicitèr perfunctus, orbem terrarum, ad levandos mortales variis calamitatibus conflictatos, peragravit. Italiam Caco, Vulcani filio, latrone insigni, liberavit. Prometheum, in Caucaso religatum, vinculis exemit. Antæum, Terræ filium, singulari[13] certamine profligavit. Lycum, qui, Thebis captis, Creontem earum regem, socerum Herculis, tunc ad inferos profecti, interfecerat, meritâ morte mulctavit. Oceanum in medias terras induxit, aperto freto Gaditano, duobusque montibus, Calpe et Abylâ, diductis; quibus, tanquam columnis triumphalibus, elogium[14] illud inscripsit: *Non plus ultra.* Herculis gloriam iniquissimè ferens Juno, tam diro[15] furore illum concussit, ut Megaram uxorem liberosque occiderit. Nec sibi violentas ipse non attulisset manus, postquàm se ab illo furore collegit, nisi eum amici attinuissent.

Victorem tot monstrorum Amor imbellis vicit, ac servire turpitèr Omphalæ, Lidorum reginæ coegit, clavamque[16] colo, leonis exuvias muliebri cultu, mutare. Pro Dejanirâ quoquè pugnavit contra Acheloum, Tethyos filium. Eo superato, quùm puellam, pugnæ præmium, domum duceret, centaurum Nessum, Dejaniram abducere tentantem, sagittis interemit. Nessus moriens et ultionem spirans, vestem suo cruore, quod præsentissimum[17] erat venenum, tinctam Dejaniræ dedit, affirmans, si eam Hercules

indueret, futurum ut nunquàm aliam amaret. Dejanira vestem sacrificanti in Œtâ monte Herculi misit. Vix induerat, quùm, intestino correptus igne in pyram se conjecit eâque conflagravit. Antea tamen sagittas suas, hydræ Lernææ sanguine imbutas, sine quibus Trojam capi non posse in fatis erat, donavit Philoctetæ, Pœantis filio. Philoctetes illas Trojam attulit, ab Ulysse perductus.

Censent eruditi tot res præclarè gestas nequaquam esse unius Herculis, sed multorum, qui eodem nomine, non eodem loco ac tempore, vixerint; ac duos præsertim statuunt: alterum libycum, cui adscribunt[18] pugnam cum Antæo, cum Geryone, cum dracone hesperio, diductam Africam ab Hispaniâ, aperto freto Gaditano, et si qua[19] sunt alia gesta per Africam et Hispaniam; alterum thebanum, cui reliqua facinora tribuunt per Arcadiam, Peloponnesum et Phrygiam, sparsa.

CAPUT XVI.

THESEUS.

Theseus, Ægei, regis Atheniensium, filius, Herculi propinquus[1] tempore et consanguinitate fuit. Ejus fortitudo eluxit præsertim in domandis tyrannis ac dynastis, qui potentiam suam vexandis hominibus et publicâ infelicitate metiebantur. Talis erat Scyron, qui prætereuntes in mare præcipitabat; talis

Procrustes, qui hospites in suo ipsius lecto sternebat, iisque pedum partem quæ modum[2] lecti excederet, amputabat, aut actis in diversa equis miseros distrahebat[3]. Istis, aliisque id genus; profligatis, ad monstra quoquè debellanda curas animumque vertit. Tria præcipuè sustulit[4]: taurum immanem, qui marathonium agrum fœdâ populatione[5] deformabat; aprum calydonium, ab iratâ Dianâ immissum in Ætoliam, et Minotaurum, monstrum ex homine tauroque conflatum, cui devorandos mittere quotannis septem pueros sorte lectos cogebantur Athenienses. Hac eos pœnâ victor Minos, rex Cretæ, cujus filium Androgeum interfecerant, mulctaverat.

.Incessit Theseum cupido Minotauri occidendi. Venit in Cretam, et, monstro perempto. Minois filiam Ariadnen, cujus ope labyrinthi ambages[6] explicuerat, secum abstulit. Eam tamen, immemor beneficii, deseruit in insulâ Naxo; destitutam Bacchus duxit[7]. Navis quâ vehebatur in Cretam Theseus, nigris instructa velis erat, mutandis in alba, si rem benè gessisset. Mutare non meminit, elatus lætitiâ victoriæ. At Ægeus, nigris velis eminùs aspectis, periisse filium ratus, in mare se dedit[8] præcipitem, et *Ægœo* mari nomen fecit.

Pirithous, Thessaliæ in eâdem Græciâ rex, accensus invidiâ ob res præclarè a Theseo gestas, ejus regionem infestis armis incursavit, ut ad singulare certamen illum eliceret[9]. Nec recusavit Theseus. Sed ubi primùm est conspectus, Pirithoum oris dig-

nitate, comitate indolis, ita devinxit sibi, ut amor invidiæ locum occupaverit, et animos atque arma æterno fœdere ambo junxerint. Nec diù expectata fuit occasio amicitiæ sanciendæ. Centauri, cum vicinis Laphitis invitati ad nuptias Pirithoi et Hippodamiæ, moverant rixam temulenti[10], et ingentem Lapitharum cædem ediderant. Erant centauri equites adeò strenui, ut sedentes in equo, unum cum eo corpus conflare viderentur. Illorum proterviam[11] ac libidinem Pirithous, Theseo adjuvante, ultus est, ut par[12] erat.

Ambo deindè, annis ante excidium Trojæ quatuor et viginti, Helenam rapuerunt, quæ a Castore postea et Polluce fuit recuperata. Iidem ad rapiendam Proserpinam, regis Molossorum filiam, profecti sunt. Eam canis ferocissimus custodiebat, quem Cerberum vocabant: ab eo laceratus est Pirithous. Theseus, a rege datus[13] in custodiam, Herculis precibus concessus est. Indè nata de inferis fabula, quos Theseus ut narrant poetæ adiit cum Pirithoo, ut Proserpinam abduceret. Pluto, re cognitâ, utrumque comprehendit, et vinculis oneravit; in his hæsit[14] Pirithous, sive, ut alii narrant, a Cerbero devoratus est. Theseum Hercules, quùm adiret inferos, liberavit, et adjutorem eum habuit in suscepto contra Amazonas bello, quarum reginam Hippolyten ipsi uxorem dedit. Ex eâ Theseus genuit Hippolytum, quem Phædra, Minois filia, secundis nuptiis Theseo juncta, quùm alitèr ipsum amaret ac par et honestum

erat, accusavit, quasi paternum temerare[15] torum voluisset. Theseus Hippolytum diris devovit, ac Neptunum filio[16] ultorem invocavit, a quo inmissæ phocæ, Hippolytum in maris littore spatiantem, curru excuserunt[17]. Mortuum Æsculapius revocavit in vitam; Diana transtulit in Italiam, et *Virbium*[18] appellavit. Phædra, crimen confessa, necem sibi attulit.

CAPUT XVII.

CASTOR ET POLLUX.

Castor, Pollux, Helena et Clytæmnestra, Ledam habuere matrem, uxorem Tyndari, Œbaliæ regis in Græciâ, sed Pollux et Helena Jovem, Castor et Clytæmnestra Tyndarum, patrem[1] sortiti sunt. Castor tamen et Pollux vulgò Tyndaridæ a poetis vocantur; et amborum celebratur amicitia, quæ tanta extitit, ut Pollux, Jove scilicet natus immortalis suam immortalitatem impertiri[2] fratri suo non dubitaverit. Annuit Jupiter ut alternis diebus alter viveret, alter moreretur; imò Castorem adoptavit, in Pollucis gratiam; ita ut ambo appellarentur promiscuè *Dioscuri*, hoc est Jovis filii, et inter sidera collocarentur, ubì tertium in Zodiaco[3] locum obtinent, *Gemini*que nuncupantur.

Honorem hunc tamen, nisi[4] magnis in mortales promeritis consecuti non sunt, ac potissimùm depellendis mari prædonibus. Quam ob causam vota

ipsi facere nautæ consueverant, et agnos immolare candidos, quùm nigras oves Tempestatibus sacrificarent. A Romanis quoquè impensiùs[5] culti sunt, apud quos viri per ædem Pollucis jurabant[6] vulgò; feminæ, per ædem Castoris.

CAPUT XVIII.

JASON ET ARGONAUTÆ.

Athamas, Thebarum rex, arietem aureo isnignem vellere donatum a Superis servabat domi, familiæ Palladium[1]. Hunc Phrixus, Athamantis filius, novercam[2] Nephelen fugiens, asportavit, et ad Colchos delatum immolavit Jovi. Aureum autem vellus dedit Æetæ, regi Colchorum, a quo repositum in luco[3] Marti sacro fuit, additis, custodiæ causâ, tauris ignem spirantibus, et pervigili dracone. Hunc thesaurum eripere Colchis Jason decrevit, filius Æsonis, Thessaliæ regis, hortante patruo[4] Peliâ, qui, fratris, senio confecti, loco, regnum administrans, donèc ei regendo per ætatem Jason par foret, eum in istâ expeditione periturum sperabat. Jason vocatis in periculi et gloriæ societatem ducibus Græciæ fortissimis, Hercule, Theseo, Castore, Polluce, Orpheo, Lynceo, Tiphyi, etc., navim Argo fabricavit, trabibus[5] e Pelio monte sumptis, sive, ut alii tradunt, e Dodonæâ silvâ, cujus arbores, voce præditæ, edebant oracula. Tiphys clavum regebat; Lynceus,

oculis acutissimis[6] valens, brevia[7] et scopulos detegebat; Orpheus navigationis tædia levabat cantu; cæteri heroes, qui vulgò dicuntur *Argonautæ*, remos agitabant. Solus Hercules cursum parumpèr retardabat, tum quia pondere corporis deprimebat navim, tum quia ingentem stomachum nulli satis implebant cibi; quùmque omnem, quæ condita in cadis[8] ferebatur, aquam hausisset, misit Hylam, adolescentem sibi carum, ad petendas e vicino fonte lymphas. Lapsus in fontem Hylas, sive a Nymphis, ut poetis placet, raptus (sunt illæ fontium deæ), quùm non rediret, excendit Hercules, eum quæsiturus, ac socio molesto vectores[9] liberavit.

Navis, hoc onere levata, petras[10] Cyaneas, quæ *Symplegades* vocantur, prætervecta, et Pontum Euxinum felicitèr emensa, Colchidem attigit. Jason aureum vellus abstulit, adjuvante Medeâ, quæ unà cum illo fugiens in Thessaliam, ut patrem Æetam persequentem moraretur, Absyrtum fratrem interfecit, ejusque membra, quà[11] pater instabat, dissipavit; quæ colligens Æeta, illi spatium fugiendi dedit. Ut Medea venit Jasonis domum[12], Æsonem ejus patrem, annis et morbis gravem, in pristinum robur ac juventutem arte magicâ restituit. At Peliam, deceptis ejus filiabus, jugulavit. Jason intereà, Corinthum profectus ad Creontem regem, ejus filiam Creusam adamavit. Medea, se spretam[13] furens, arculam gemmis incantatis plenam Creusæ misit, quæ[14], igne concepto, ipsam et Creontem absumpserunt.

Medea, post exprobatam Jasoni perfidiam, susceptos ex eo duos filios, in ipsius conspectu, mactavit, alatisque vecta draconibus, Athenas evasit ad Ægeum regem. Cui quùm nupsisset, ac Medum filium genuisset, conata est Theseum, Ægei filium, e medio tollere, veneno dato; sed deprehenso scelere, fugit in eam Asiæ partem quæ ab ejus filio *Media* est nominata. Argonautarum expeditionem chronologi assignant anno post conditum Ilium sexagesimo quarto, ante ejus ἅλωσιν (alôsin)[15] septuagesimo nono.

CAPUT XIX.

CADMUS.

Jupiter, in taurum conversus, Europen, Agenoris, Phœnicum regis, filiam, abduxerat in Cretam. Agenor ejus investigandæ negotium[1] Cadmo filio dedit, eumque, nisi repertâ sorore, domum redire vetuit. Cadmus, pererratis frustrà variis orbis terrarum partibus, oraculo delphico jussus[2] est in eo Græciæ loco consistere, ubì obvium haberet bovem, ibique urbem condere. Regionem Bœotiam; urbem Thebas appellavit.

In eâ plures regnavit annos, domesticis tamen calamitatibus gravitèr conflictatus. Ex ejus quippè liberis Semele, quùm Jovem, ex quo Bacchum edidit, videre fulminantem exoptasset, ambusta fulmine periit. Ino, furentem virum suum Athamantem fu-

giens, in mare se prœcipitem dedit. Agave, Penthei mater, filium discerpsit[3]. Cadmus ipse, Thebis pulsus ab Amphione, concessit[4] ad Illyrios cum conjuge, ubi, tædio calamitatum affecti, diis[5] miserantibus, in serpentes ambo mutati sunt.

Amphion Thebanæ civitatis muros condidit, convenientibus ad sonitum lyræ saxis, septemque in eâ portas aperuit. Hanc Alexander delevit; Pindari tamen familiæ ac domicilio parcitum[6] uni voluit. Alia fuit urbs ejusdem nominis in Ægypto, centum portis patens[7], a quâ regio vicina cognomen *Thebaidis* habuit; alia in Ciliciâ, Andromaches[8] patria; quam Græci, trojanum ad bellum proficiscentes, vastaverunt.

CAPUT XX.

ŒDIPUS.

Laius, Thebarum rex, quùm audivisset se periturum a filio, Jocastæ uxori præcepit ut natum infantem jugularet. Aversata[1] facinus mater occidendum puerum tradidit militi. Miles, pueruli lacrymis et liberali formâ motus, eum ex arbore suspendit pedibus, quos fune[2] seu vimine, in calces indito, trajecerat. Suspensum vidit magister[3] armentorum Polybi, Corinthiorum regis, et reginæ liberis carenti, obtulit. Quæ puerum aluit pro suo, *Œdipum*que dixit a pedum tumore, quos inflatos et tumentes retinebat.

Ætate provectus, comperit nequaquàm Polybi se esse filium. Oraculum consuluit, ab eoque didicit futurum[4] ut patrem in Phocide reperiret. Illùc profectus, Laium, in seditione populari sedandâ[5] laborantem, imprudens peremit, ac Thebas rediit. Erat non procùl ab urbe Sphinx, monstrum ingeniosum, virgineo capite, corpore canino, alis et caudâ draconis, pedibus leonis et ungibus, insigne. Prætereuntibus ænigma proponebat, eosque, nisi objectum[6] nodum solverent, devorabat. Hinc regionis vastitas et urbis solitudo, ad quam[7] nemo poterat aspirare. Creon, Jocastæ frater, qui, Laio mortuo, regnum thebanum occupaverat, præconis voce per universam Græciam edixit[8], fore ut regnum et Jocastam, Laii uxorem, illi traderet, quicumque propositum ænigma posset explicare. *Quodnam animal est*, inquiebat Sphinx, *manè quadrupes, sub meridiem bipes, et vespere tripes?* Œdipus, tanto præmio invitatus, respondit animal istud hominem ipsum esse, qui pedibus manibusque reptat ab infantiâ, binis pedibus nititur[9] vir: senex baculo, quasi tertio pede, fulcitur. Hoc responso victa Sphinx, præcipitem se in mare projecit, et regnum metu liberatum, ac Jocastam Œdipo reliquit. Ex eâ Eteoclem et Polynicem, itèmque Antigonen et Ismenen tulit, nec priùs matrem èsse suam cognovit, quàm, ortâ pestilentiâ, vates pronuntiassent immissam[10] pestem a Superis, Laii necem vindicantibus, nec desituram[11] nisi exularet is a quo Laius cæsus fuisset. Compertum de-

niquè fuit cædis auctorem Œdipum esse, eumdemque matrem habere in matrimonio. His[11] attonitus infelix, oculos eruit sibi; et in voluntarium exilium discedens, regnum Eteocli et Polynici administrandum reliquit.

CAPUT XXI.

ETEOCLES ET POLYNICES.

Eteocles et Polynices, Œdipi filii, ne paternum regnum dividendo debilitarent, satiùs[1] duxerunt illud integrum, sed alternis annis, possidere. Eteocles, ut major natu, prior regnavit anno suo; sed, eo elapso, fratrem, contra[2] quam convenerat, solio exclusit. Hæc fuit belli thebani, a poetis, præsertim a Statio, decantati, causa. Polynices enim omnem Græciam in arma excivit[3], adscito in fœdus Adrasto, Argivorum rege. Tiresias fausta omnia Thebanis promittebat, si Menœceus, Creontis filius, ultimus Cadmi posterorum, se pro patriâ devoveret. Nec dubitavit fortis ille adolescens, invito patre, procurrere in conspectum hostium, et cruore[4] suo, voluntaria victima litare.

Hinc secunda omnia Thebanis cesserunt. Multi hostium duces, et potissimùm Tydeus, Parthenopæus, Capaneus, Amphiaraus, maximis jactati periculis, periere. Ad extremum ambo fratres, crudeli bello finem imponere singulari certamine aggressi,

alter alterius manu[5] ceciderunt. Nec ipsa mors odium illorum internecivum[6] extinxit. In eumdem quippè rogum conjectis cadaveribus, flamma, spontè divisa, vivere in ipsis mortuorum fratrum cineribus inimicitias demonstravit. Creon, extinctis Œdipo ejusque filiis, regnum quod ipsi spontè concesserat, recepit. Ereptum rogo Polynicis corpus inhumatum[7] projecit. Actigonem, fratris ossa conatam sepelire, vivam humo jussit infodi: sed ipsa supplicium, elisis[8] faucibus, antevertit. Ac Hæmon, Creontis filius, qui Antigonen sponsam optaverat, ensem sibi adegit in pectus. Eurydice, Creontis uxor, tantum filii obitu luctum[9] hausit, ut mortem sibi consciverit[10]. Hanc regiæ familiæ cladem Sophocles in scenam qum protulisset, tam suavi commiseratione affecit spectatores, ut insulæ Sami præfecturâ donatus[11] fuerit.

CAPUT XXII.

TANTALUS.

Non levioribus infortuniis familia Tantali, regis Phrygiæ, concidit[1]. Prima calamitatum origo, impietas ipsius Tantali fuit. Jovem, a quo genus ducebat, cum cæteris diis domi suæ acceperat. Eorum divinitatem ut probaret, Pelopem suum filium, in frusta[2] concisum et elixum, illis apposuit.

Ceres, paulò reliquis avidior, humerum Pelopis absumpsit; alii, ferales[3] epulas detestati, Tantalum

in Tartara detruserunt[4], ubi mediis in undis sitit, et, alludentibus ori pomis, fame cruciatur. Pelopem deindè in vitam revocaverunt, eductâ ex inferis per Mercurium ejus animâ, et membris ita reparatis, ut humerus eburneus in ejus locum qui a Cerere comesûs fuerat, substitueretur.

Niobe, Tantali filia, paternam impietatem imitata, dum Latonam contemnit, numerosam amisit sobolem, telis Appollinis ac Dianæ confixam[5], et ipsa dolore amens in saxum diriguit[6].

Pelops, Phrygiam tot cladibus suorum funestam deserens, venit in Elidem, et Hippodamiam, Œnomai regis filiam, uxorem ab ejus patre postulavit. Œnomaus, mortem sibi a genero[7] afferendam admonitus, eam filiæ procis[8] conditionem proposuerat, ut curuli certamine secum decertarent, eâ potituri, si vincerent; perituri, si vincerentur.

Accepit conditionem Pelops, et regem vinci alitêr quàm dolo non posse intelligens, egit[9] cum Myrtilo, ejus aurigâ, ut ferrum tolleret, quod axi extremo, rotarum modiolis[10] inserto, infigitur, easque, ne effluant, continet. Excussus[11] hunc in modum curru Œnomanus, fractis cervicibus, cum vitâ victoriam et regnum amisit.

Pelops, regno dotali potitus, Peloponneso, nomen dedit. Felix si concordes habere filios, Atreum et Thyesten, potuisset! Sed fratrum discordia tantò solet esse gravior, quantò sanctior amicitia esse deberet.

Thyestes uxorem fratris temeravit. Atreus Thyestæ filios, inscio patre, interfecit, eidemque epulandos præbuit. Supererat Thyestæ filius nothus[17], qui perire statim ab ortu jussus[18], a pastoribus tamen fuerat servatus, et lacte caprino nutritus, undè nomen illi *Ægisthus* factum. Hic Atreum obtruncavit: Agamemnonem, Atrei filium e trojano reversum bello sustulit, conscià et adjuvante, quam sibi malè[19] devinxerat, Clytæmnestrâ, conjuge Agamemnonis. Hinc fecunda tragœdiarum seges.

CAPUT XXIII.

TROJANI REGES.

In eâ Phrygiæ parte, quæ Bosphorum thracium respicit, Trojam Dardanus, Jovis et Electræ filius, condidit e Tuscià fugiens, occiso fratre, quîcum[1] in hac Italiæ parte regnabat. Rerum[2] in Troade tunc potiebatur Teucer, qui Dardanum generum[3] adscivit, cumque illo Trojæ fundamenta jecit, annis ante natam[4] Romam ferè septingentis. Dardano successit Erichthonius filius, Erichthonio Tros, qui *Trojam* de suo appellavit nomine. Trois filius fuit Ganymedes, a Jove raptus. Itèm Assaracus[5], ex quo genitus est Capys, Anchisæ pater; demùm Ilus, qui paternum adeptus regnum. Trojam *Ilium* vocari jussit.

Ilo successit filius Laomedon, quem Hercules vitâ, regnoque spoliavit, abducto ejus filio, qui a

Trojanis redemptus, indè Priami nomen consecutus est, quùm antea *Podarces* diceretur. Priamus[6], patri suffectus, turribus arcibusque munivit urbem, quæ tunc *Pergama* vocabatur, undè ipsa Troja nomen illud quoquè sumpsit. Priami uxor[7] Hecuba ; filii precipui, Hector, Deiphobus, Helenus et Paris, sive Alexander, funesta patriæ fax[8]. Talem[9] sibi visa fuerat parere mater, ejusque somnio cognito, Priamus necari puerum jusserat. Hecuba clàm inter pastores educandum curavit, ubi, quùm regias dotes ostenderet, in conditionis humilitate originem probavit, ipsisque Superis dignus[10] est visus, qui ortam inter Junonem, Palladem et Venerem, controversiam dirimeret. Intererant[11] epulo geniali, quùm Thetis Peleo nuberet. Discordia in medium jecit fatale pomum, cum hac inscriptione: *Detur pulchriori*. Paris, arbiter ita diræ litis sumptus, eam Veneri, adjudicavit, et sibi suisque Junonis ac Minervæ conflavit odia.

Interim[12] Priamus certamen ludicrum nobilitati Trojanæ proposuit. Adfuit Paris adhuc incognitus, et cæteris, qui congressi fuerant, victis, ipsum Hectorem superavit. Hector, quùm pugilem[13] ignotum ferro persequeretur, ut ignominiam ejus sanguine elueret, agnovit fratrem, conspectis certis insignibus et gemmis, quæ Hecuba pastori, ejus educatori, tradiderat. Priamus, fatorum immemor, filium lætus amplectitur, et in regiæ partem accipit.

CAPUT XXIV.

TROJANI BELLI CAUSA.

Quûm Hercules Trojam vastaret, Hesionem, Laomedontis filiam, Telamoni, græco duci, conjugem dederat. Paris, amitam[1] suam repetiturus, classem instruxit, Priamo[2] non invito, qui, opibus et glorià pollens[3], imminebat[4] in omnem injurias a Græcis toties acceptas vindicandi occasionem. Paris rectà[5] Spartam contendit, ad Menelaum, Spartæ regem, filium Atrei, et Agamemnonis fratrem. Exceptus humanitate[6] summâ, et domi relictus est a Menelao, cui erat iter in Cretam necessarium.

Helenam, uxorem Menelai, Venus ita[7] Paridi conciliavit, ut cum eo Trojam profugerit, probante Priamo, qui Hesionem, sororem suam, ita redditum[8] iri facilè sperabat, si cum Helenâ permutaretur. Contrà[9] ac speraverat accidit: nam Græci Hesionem reddere negârunt[10], Helenamque junctis viribus et armis repetentes, Trojam, per annos decem obsessam, solo[11] demùm æquârunt. Quo pacto Ulysses et Achilles ad hoc bellum perducti fuerint exponit Ovidius.

Idem explicat quemadmodùm Græcorum exercitus Aulidem[12] convenerit, ibique ventis adversis tandiù retentus fuerit, dùm Agamemnon filiam Iphigeniam Dianæ immolare constitueret. Cervam tamen

ejus in locum Diana substituit, eamque in Tauricam Chersonesum deportavit. Dianâ placata, solvit[13] Græcorum classis, mille ducentarum nonaginta navium, sub ducibus quinque et nonaginta, et ad Trojam castra posuit. Diuturnam bello moram[14] attulit Asia ferè universa, ad urbis unius auxilium concurrens. Tùm Hectoris fortitudo, deniquè discordia Achillem inter et Agamemnonem coorta[15].

Hic[16] puellam quamdam sacerdoti Apollinis ereptam penes se habebat. Apollo, a virginis patre oratus, immissâ[17] peste, Græcorum exercitum populabatur. Quam[18] ut Achiles averteret, Agamemnonem coegit puellam parenti reddere. Agamemnon, iracundiâ elatus, Briseidem vicissim Achilli eripuit. Achilles, injuriam non ferens, inclusit se tentorio, Græcosque Trojanis profligandos permisit. Arma sua duntaxàt concessit Patroclo; quibus ille indutus, et Hectorem ausus lacessere, ab illo sternitur. Tunc verò Achilles, ulciscendi amici causâ, bellum[19] repetiit, Hectoremque cæsum ter circa muros urbis raptavit.

CAPUT XXV.

TROJÆ EXCIDIUM.

Hectoris necem clades fortissimorum e trojanis ducum est consecuta. Priamo et Hecubæ in desperationem actis promisit Paris necem Achillis quo[1]

uno maximè Græci stabant. Comperit[1] eum, Polyxenæ, Priami filiæ, amore captum. Adducit[2] in spem conjugii, et pactis paucorum dierum induciis, in templum Apollinis invitat, colloquii[4] uberioris causâ. Venit Achilles, nihil a Paridis perfidiâ metuens; a quo sagittâ percussus, interiit. Cæsum in acie canit Ovidius. De illius armis certatum Ajacem inter et Ulyssem.

At Græci, dolo paritèr et proditione ulciscendos[5] proditores arbitrati, reditum in patriam, velut fessi bello, simulant; et equum ingentem fabricantur, quasi donum[6] placandæ Minervæ, cujus numen a se violatum dictitabant, rapto ex arce trojanâ Palladio, seu Minervæ sacrâ statuâ, quâ Trojæ fatum et felicitas contineri putabantur. Equum in littore relictum, Græcis ad insulam Tenedum profectis, Trojani in urbem inducunt, dirutâ murorum parte, per quam Græci, noctu e vicinâ insulâ Tenedo reversi, subierunt[7], et civitatem somno ac vino sepultam incenderunt. Hanc illis ab Æneâ et Antenore proditam fuisse fama est.

Pyrrhus, Achillis filius, Priamum ad Jovis aram jugulavit; immolavit Polyxenam ad Achillis, qui ejus nuptias ambierat[8] tumulum. Andromacham, Hectoris conjugem, abduxit in Græciam. Paris sagittâ Herculis a Philoctete confossus est. Menelaus Helenam a Deiphobo, cui post Paridem occisum nupserat, recepit. Ulysses Astyanactem, Hectoris filium, e summâ turri dejiciendum curavit. Ajax, Oilei filius,

Cassandrâ Priami filiâ temeratâ, Palladis, cujus ad statuam veluti ad asylum illa confugerat, iram in se concitavit; quare, facto naufragio, fulmine[9] conflagravit. Classis Græcorum ad Caphareos scopulos insulæ Eubœæ allisa[10], magnâ[11] parte periit, Nauplii scelere, qui dolens filium suum Palamedem ab Ulysse falso crimine accusatum, et a Græcis damatum, ignes nocturnos e cautibus[12] extulit: ad quas classis, portum[13] rata, per tenebras temerè appulit.

Contigit Trojæ excidium anno mundi bis millesimo octingentisimo septuagasimo, quùm Ahilon Hebræis jus[14] diceret. Cæsa esse perhibentur in eo bello Græcorum octingenta octoginta sex millia; Trojanorum verò, ante captam, urbem, sexcenta septuaginta sex millia.

CAPUT XXVI.

AGAMEMNON ET ORESTES.

Agamemnon, domum redux, Clytæmnestræ et Ægisthi, ejus[1] adulteri, ferro occidit. Orestes ultus est patris mortem, peremptâ matre. Quam[2] quùm obversari sibi sempèr crederet tædis et serpentibus armatam, oraculum consuluit. Eo jubente, in Tauricam Chersonesum contendit, comite Pylade, regis Strophii filio, cujus amicitiam quùm[3] in maximis antea periculis, tùm in hoc præcipuè loco est expertus.

Mos erat ut hospites ac peregrini comprehenderentur, Dianæ, quæ ibi colebatur, immolandi. Capti Pylades et Orestes, adducuntur ad Thoantem, summum sacerdotem. Is, novorum hospitum nobilitate permotus, et indole liberali, quùm utrumque servare, salvis[4] patriæ legibus, non posset, alterum, ductâ[5] sorte, incolumen fore pronuntiat. Hìc verò celebris orta est inter Pyladem et Orestem contentio, dum alter alterius perire loco certat. Sors Orestem addixit[6] neci.

Præerat Dianæ sacris Iphigenia, Orestæ soror, illùc per Dianam ex Aulide translata, quùm[7] cervam in illius mactandæ locum supposuit, ut Ovidius narrat. Iphigenia, quum ferrum libraret in fratris caput, eum agnovit. Occiso Thoante, Orestes cum sorore, Pylade, et Dianæ statuâ, rediit in Græciam, ubi expiatus[8], et Furiarum tètro aspectu liberatus, paternum regnum felicitèr administravit. Eadem statua Dianæ in Italiam postremò delata est, et in Aricino collocata nemore. Templi æditùus[9], et sacerdos istius Dianæ *Aricinæ*, rex nemorum vocabatur, ac vulgò servus erat fugitivus qui tandiù regnum illud obtinebat[10], dum ab alio fugitivo commissâ pugnâ victus necaretur.

CAPUT XXVII.

ULYSSES.

Decem annos Ulysses erravit post excisam Trojam, priusquàm paternos lares viseret. Vix ingressus navim, in Thraciam tempestate delatus est. Ibì regnabat Polymnestor, cujus fidei ac tutelæ Priamus filium Polydorum et regales thesauros, ne venirent in Græcorum manus, tradiderat custodiendos. Polydorum rex avarus, ut auro potiretur, trucidaverat. Hecuba id quùm rescivisset[1] (nam Ulyssi[2] in trojanâ prædâ dividendâ obvenerat), Polymnestorem adiit, velut ignara; ostentansque spem thesauri alterius, eum seduxit a regio comitatu; mox involans[3] in vultum, oculos ille unguibus eruit. Quo facto, lapidibus a populo superveniente appetita[4], in canem rabidam mutata fuit.

Ulysses, repetitâ navigatione, abripitur in Africam ad *Lotophagos*, ita vocatos a *loto* arbore, cujus fructus tam suaves habebat illecebras[5], ut advenis oblivionem patriæ afferret, ejusque suavitate captos e sociis suis nonullos Ulysses amiserit. Alii, redintegrato cursu, Siciliam cum eo tenuerunt. Sex eorum Polyphemus, Cyclopum teterrimus, devoravit. Hunc Ulysses vino[6] gravem invasit, eique unum, quem in fronte mediâ gerebat, oculum exsculpsit. Indè ad Æolum properè fugit, qui ventos adversos

utribus inclusos in ejus navim congesit, ne snocerent. Utres tumidos socii malè[7] curiosi reclusere. Ventis solutis, novæ tempestates excitatæ[8], nova[9] pericula. Iis jactatum Ulyssem, et a Læstrygonibus Formianum littus incolentibus, atque humanâ carne vesci[10] solitis, pæne oppressum, insidiosâ benignitate excepit Circe, famosa venefica[11].

Hæc socios Ulyssis in ferarum varia monstra transformavit. Ipse artes magicas elusit, instructus herbâ *moly*, sapientiæ simbolo, a Mercurio sibi donatâ. Eâdem Circe adjuvante, adiit inferos, ubi a Tiresiâ vate[12] multa de rebus aliquandò sibi eventuris cognovit. Pari felicitate ac prudentiâ Sirenum dolosos cantus, in eodem Tyrrheno littore effugit, sociorum auribus cerâ obturatis, ipse ad malum[13] alligatus. Indè Siciliam rursùm tenuit. Solis boves Phæthusa nympha pascebat. Præceperat enixè sociis Ulysses ut sacris armentis[14] temperarent. Auditus non est. Itaque, Sole irato, naves cum sociis amisit, vixque in fractæ[15] ratis tabulâ enatavit ad Ogygiam insulam, ubi, recenti navigio instructus a nymphâ Calypso, mari se commisit. Facto iterùm naufragio, cujus auctor[16] Neptunus, Polyphemum filium ab Ulysse excæcatum[17] ægrè ferens, evasit ope Leucotheæ in insulam Corcyram, et acceptis ab Alcinoo, Phæacum rege, navibus, Ithacam attigit. Domum suam, rustici[18] cultu, ingressus, cognoscendum se Telemacho filio, et fidis aliquot famulis dedit, quorum operâ procis[19] deletis, fortunas uxoremque Pe-

nelopen recuperavit. De re benè gestâ lætum tacitus angebat metus, ne a filio interficeretur (id enim Tiresias prædixerat); ac ne tristi vaticinio[20] fidem faceret, cogitabat secedere in aliquam solitudinem, quùm Telegonus, quem e Circe genuerat, audito felici patris in Ithacam adventu, accessit gratulaturus. Dum ut ignotus repellitur, nonnihil[21] tumultûs ortum est ad fores. Procurrit Ulysses, ut rem cognosceret, interque confusos tumultuantium clamores sagittâ vulneratur a Telegono. Fieri medicina plagæ non potuit, quia jaculum veneno infectum erat.

CAPUT XXVIII.

ÆNEAS.

Æneas, Veneris et Anchissæ filius, Creusam, Priami natarum unam, duxerat[1]. E patriæ incendio elapsus[2] ope matris, septem annos erravit incerto mari, ob iram Junonis, nomini trojano sempèr infensæ[3]. His transactis, Carthaginem venit ubì quemadmodum canunt Virgilius et Ovidius, Dido novam condebat urbem; ab eâque mensibus aliquot retardatus[4], monente demùm Jove, perrexit in Italiam, ac, victo Rutulorum rege, Turno, Laviniam, regis Latini filiam, cum dotali regno accepit, ac romani imperii fundamenta jecit.

CAPUT XXIX.

UTILITAS E FABULIS CAPIENDA.

Quùm poetæ ac doctores profanæ antiquitatis plurima, quæ ad explicandam rerum naturam aut instruendos[1] mores pertinent, simulacris[2] deorum et fabulis involverint, dispiciendum[3] est quid veri bonive sub istis integumentis lateat. Ita Cœlum finxerunt Saturni sive Temporis patrem, quia cœlum diurnâ et annuâ conversione[4] tempus efficit. Quùm verò temporis par vetustati sit velocitas, idemque[5] finem rebus quas produxit afferat, descripsere Saturnum habitu senis alati et falce armati, qui liberos suos devoraret. Saturnum excepit Janus, Latii rex prudentissimus; qui, quùm prospiceret futura, præterita meminisset, eum bifrontem idcirco pinxerunt.

Rudes et incultos homines Prometheus a ferino[6] victu abductos excoluit[7], ac mentem veluti corporibus brutis addidit. Hæc fuit causa cur homines dictus sit e luto finxisse. Idem usum ignis edocuit, ac reperit quo pacto e solis radiis, putà concavo speculo exceptis, eliceretur. Hìnc nata multa vitæ commoda, et e commodis incommoda, nimirum, morbi, febres, etc.

Deucalion urbes condidit, invenit artes, vitam moribus ornavit; hìnc saxa in homines mutasse

prædicatur. Amphion devinctos concordiâ Thebanos ad urbem ædificandam adduxit; lapides lyræ sono movisse narratur. Atlas verò in montem conversus cœlum humeris ferre[8], quia ut astra specularetur, in editiorem ascendebat locum, et cœlestem excogitavit[9] sphæram, quam ferè semper præ manibus habebat. Alas Dedalo dederunt[10], ut e labyrintho evolaret, quia navigandi et utendi velis artem reperit. Icarum audaci volatu sublimia[11] captantem in mare dejecerunt, ut juvenilem notarent imprudentiam, quæ medium iter ac tutum tenere nescit.

In Tantalo avaros, in Lycaone crudeles, in Sirenibus et Circe amatores voluptatum, in aliis alia flagitia descripserunt. In Medusâ, muliere libidinosâ[12], indolem impuræ[13] libidinis adumbratam voluere, cujus ea vis labesque est, ut homines omni rationis, pietatis et humanitatis sensu spoliatos, in saxa transformare videatur. Quis in Narciso non agnoscit hominem suì amantiorem? in Marsyâ, quem Apollo cute spoliat, arrogantem?[14] in Persei Pegaso[15], celeritatem rebus gerendis necessariam? in ejusdem speculo polito, quod instar clypei gestabat, sapientiam non intelligit?

An temerè conjiciet[16], si altiora spectamus, qui Adamum in Saturno liberos devorante expressum arbitrabitur? in Iapeto Japhetum e Noemi liberis tertium, et alia ejusdem generis? Sacrarum arcana[17] litterarum e Judæis cognoscere Phœnices et Ægyptii facilè potuerunt. Ab utrisque hauserunt[18]

Græci, et jam adulterata novis commentis depravârunt. A Græcis romanus orbis originem sumpsit, ut subtilitèr et eruditè disserit P. Turneminus, in egregio[19] specimine prolixioris de totâ ratione fabularum commentarii, cujus conspectus magnam totius operis expectationem omnibus eruditis fecit. Multa quoquè morum documenta sub fabularum velo latentia detegit P. Michael Pexenfelderus, in eleganti ac piâ lucubratione[20] cui nomen fecit Ethica *symbolica*, etc., editâ Monachii[21], millesimo sexcentesimo octogesimo anno.

CAPUT XXX.

QUOMODO EXPLICANDÆ FABULÆ.

Erit[1] igitur christiani præceptoris videre quid lateat sub illo cortice fabuloso, et veritatem istis involutam umbris evolvere. Sic impiæ vetustatis venena vertentur in antidota, et suus virtuti honor, improborum errore ad vitia[2] traductus, jure ac meritò restituetur. Quàmvis[3] autem hæc una caperetur utilitas ex historiâ fabulosâ; quâmvis hæc una legeretur[4] e tot flagitiorum, quibus religio profana sordet[5] sterquilinio gemma, nimirùm[6] commendatio christianæ religionis, quæ Deum moresque tantùm veteribus illis dissimiles tradit, satis magnus pateret ad juventutem non piè solûm sed festivè ac elegantèr instituendam, campus.

Documento[7] est P. Carolus de Aquino, Italus, quo eloquentiæ magistro frui per annos duodeviginti romano licuit collegio, in egregiis quas recens[8] edidit *satiris*, ubi totam illam veterum deorum farraginem ita excutit[9] exagitatque, ut ingenium cum eruditione certet, majestas heroici carminis cum satiricâ dicacitate, latinitatis exquisitæ sapor cum insigni priscorum auctorum notitiâ.

Easdem dotes in aliis duobus carminum, quos vulgavit[10] ante paucos annos, tomis, observare[11] est, ac præsertim in ipsius *Anacreonte recantato*, in quo quinquaginta sex odas lepidissimi[12], at non usquequaque[13] modesti et sobrii vatis, eodem quo scriptæ sunt metro, ordine, sic imitatur latinis versibus, ut eas ad honestiorem sensum accommodet per totidem parodias; non sacra duntaxât argumenta substituendo profanis, sed ingeniosâ varietate fingendo, ludendo, et priscas[14] recentibus historias ac sententias utilitèr suavitèrque intexendo.

FINIS.

NOTAS.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

1. *Antiquissimus* suple *Deus.* Los dioses de los paganos se dividian en mayores y menores. Los primeros *dii majores* ó *dii majorum gentium* eran doce cuyos nombres reunió Enio en los siguientes versos:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovi, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Los dioses inferiores *dii minores* ó *dii minorum gentium* eran muy numerosos. Los *semidioses* eran hijos de un dios y una mujer ó de una diosa y un hombre. Los *Héroes* eran personajes célebres á los que se divinizaba por sus hazañas.—2. *Foret* por *esset*: de *esse*.—3. *Invitâ vehementèr uxorè*, opuesta en gran manera (su) mujer: con gran disgusto de su mujer.—4. *Enixa*, habiendo dado á luz: de *eniti*.—5. *Acie*, en combate.—6. *In fatis*, en los hados, en el destino.

7. *Amisso cœlo*, habiendo perdido el cielo.—8. *Latium*, Lacio: de la palabra latina *latere*, estar oculto.—9. *Donatus est*, fué dotado: de *donare*.—10. *Biceps*, de dos cabezas.

En las palabras y frases que llevan dos traducciones, la primera es mas literal, pero menos oportuna que la segunda. En las voces de origen verbal se consigna el infinitivo de que proceden.

—11. *Viguerunt*, estuvieron en vigor: de *vigere.*—12. *Fecerunt*, hicieron, dieron: de *facere.*—13. *Ultrò citròque* por *ultrà citràque,* de una y otra parte.—14. *De sontibus supplicium sumere*, castigar los culpables.—15. *Nefas* suple *erat*, era ilícito.— 16. *Vicem implebant*, hacian las veces.

17. *Duxit nomen*, tomó (su) nombre.—18. *Tempestates*, estaciones.—19. *Datæ* suple *sunt.*—20. *Quippè* suple *erat is.*—21. *Flagrante bello*, encendida la guerra.

CAPUT II.

1. *Sortitur*, alcanza, toma: de *sortiri.*—2. *Magna Mater* suple *vocatur.*—3. *Nati* suple *fuerunt.*—4. *Ops et Tellus*: *Ops* viene de la palabra latina *ops, opis*, socorro y *Tellus* significa la tierra.—5. *Rhea*, de la palabra griega ῥέω (rheô), fluio.—6. *Vesta*, de donde viene la palabra vestíbulo, porque á la entrada de cada casa habia un fuego consagrado á Vesta.—7. *Constituunt*, establecen, distinguen: de *constituere.*

8. *Stat suis librata ponderibus*, está equilibrada por su propio peso.—9. *Conflata*, compuesta, forjada: de *conflare.* —10. *Indicebatur justitium*, se publicaba el *justitium*: palabra compuesta de *jus*, derecho, y *stare*, detener, parar.— 11. *Incuriâ* suple *extinguebatur.*

12. *Megalæsia*, megalesias: del adjetivo femenino griego μεγάλη (megalê), grande.—13. *Cujus aquâ epotâ*=*cujus aquam qui epotabant.*—14. *Arietabant*, luchaban como carneros: de *arietare.* — 15. *Corybantes:* del griego κόρυς (corus) casco, y βαίνω (bainô) voy.— 16. *Dictos* suple *esse volunt*, quieren que se les llame.—17. *Divæ id est Cybeles.*—18. *Sacra* suple *festa.*—19. *Inconditis*, descompuestos: de *incondire.*—20. *Eadem* suple *sacra.*

21. *Mammossæ et Almæ*, de Mammosa y Alma ó bien, aproximadamente, diosa de la fertili dad ó de la fecundidad.—22. *Diverterat*, se habia apartado, se habia alojado: de *divertere*. —23. *Cœpta sunt* del antiguo verbo *cœpire*, comenzar.—24. *Thesmophoria*. Tesmophorias: de las palabras griegas θεσμως (thesmos) ley, y φέρω (ferô), llevo,—25. *Ambarvalia*, ambarvalias: de *am*, al rededor, y *arva*, campo —26. *Undè* suple *venit*.

27. *Divus Augustinus tradit*, S. Agustin refiere. —28. *Tradidisse*: haber enseñado: de *tradere*.—26. *Factum* suple *esse*.

CAPUT III.

3. *Vindicaret*, se apropió: de *vindicare*.—2. *Dolens* (*propter*) *filios*.—3. *Congestis in cumulum*, acumulados.—4. *Pœnas Jovi dedêre*, fueron castigados por Júpiter.—5. *Imparem*, no igual, inferior.—6. *Ingeminante*, repitiendo; de *ingeminare*.

7. *Indignè ferens*, indignándose.—8. *Laniaret*, despedazase: de *laniare*.—9. *In novos cruciatus*, para nuevos tormentos. —10, *Collatis*, reunidos: de *conferre*.—11. *Pandoram*, Pandora: de πᾶν (pan) todo, y δῶρον (dôron) dote.—12. *Superûm* por *superorum*.

13. *Supparem*, contemporáneo.—14. *Maritimi tractus*, las regiones maritimas.—15. *Ut plurimùm*, muy frecuentemente.—16. *Terra* suple *significatur*. —17. *Sinistra* siniestros, funestos.

CAPUT IV.

1. *Felicitèr edendis*, para que fuesen felices. —2. *Horruit*, tuvo horror, aversion: de *horrere*. —3. *Calce*, de una patada. —4. *Inter cadendum*, al caer.

5. *Fabricandis fulminibus*, como si dijese *fabricationi fulminum*.—6. *In fronte mediâ*, por *in medio frontis*.—7. *Fastidire*, desdeñar, menospreciar.—8. *Insigne=signum*.

9. *Effussum*, distraido, entregado: de *effundere*.—10. *Operam navaret*, prestase (su) ayuda. — 11. *Sœviebat*, se enfurecia: de *sævire*.—12. *Id nominis=id nomen*.

CAPUT V.

1. *Obsecravit*, rogó: de *obsecraré*.—2. *Excludendam* suple *esse*.—3. *Obruta*, cubierta, anegada: de *obruere*.—4. *Miseratus*, apiadado: de *miserari*.—5. *Nactus est*, adquirió, alcanzó: de *nancisci*.—6. *Discerptum*, despedazado: de *discerpere*.—7. *Lœdi*, ser vulnerada.—8. *Exarsit*, se inflamó: de *exardere*.

9. *Redactus in ordinem*, rebajado en órden, degradado. —10. *Pestis*, peste, enemigo, terror. — 11. *Vidit* suple *eum* ó *Appollinem*,—12. *Ejusdem* suple *Appollinis*.—13. *Imprudens* suple *Apollo*.—14. *Incidit in Neptunum*, encontró à Neptuno.—15. *In quem*, contra quien.—16. *Placandos* suple *esse*.—17. *Neci addixerat*, habia condenado á muerte.—18. *Valere jusit*, equivale á nuestro «envió á paseo.»

19. *Provinciam*, cargo, destino.—20. *Hunc* suple *Hyperionem*.—21. *Cœpit* suple *Apollo*.—22. *Caliope* es la musa de la poesía épica, *Clio* de la historia, *Erato* de la poesía lírica, *Talia* de la comedia, *Polymnia* de la retórica, *Urania* de la astronomía, *Melpomene* de la tragedia, *Terpsicore* del baile y *Euterpe* de la música.—23. *Deturbatus est*, fué derribado: de *deturbare*.

24. *Senio fractus*, agobiado de vejez.—25. *Ex ejus rogo*, de su hoguera, de sus cenizas.—26. *Icta*, herida.

CAPUT VI.

1. *Addicta*, dedicada: de *addicere*.—2. *Coluit*, conservó: de *colere*.—3. *Ephesi*, en Efeso.—4. Las siete maravillas del mundo eran: los pensiles de Babilonia, las pirámides de Egipto, el Júpiter olímpico de Phidias, la tumba de Mausoleo, el faro de Alejandría, el Coloso de Rodas y el templo de Diana en Efeso. El dia que nació Alejandro Magno, mientras Diana estaba ocupada en el parto de Olympias, fué quemado el templo de Efeso por Erotrastes, con el único objeto de hacer célebre su nombre.

CAPUT VII.

1. *Menses legitimi implerentur*, se completasen los meses ordinarios ó regulares.—2. *Provectior*, mas avanzado.—3. *Vitium*, de las vides.—4. *Sacra* suple *erat illi hedera*, le estaba consagrada la yedra.—5. *Eodem* suple *thirso*.—6. *Triterica*, tritéricos; de τρὶα (tria) tres y ἔτος (etôs) año.—7. *Invios*, sin caminos, inaccesibles.

8. *Lyœus*, Lyeo: de λύω (luô) desato.—9. *Quœdam* suple *sacra*.—10. *Pagis*, aldeas.—11. *Cernuare*, caer de bruces, —12. *Cachinnis agrestis coronœ*, con las carcajadas de la rústica asamblea.

13. *Adumbratum*, representado: de *adumbrare*.—14. *Pugnent*, porfíen, sostengan: de *pugnare*.—15. *In eam sententiam*, en tal sentido.

CAPUT VIII.

1. *Quò* por *ut*.—2. *In manu* suple *ferebat*.—3. *Incidisse in duas angues*, haber tropezado con dos serpientes.—4. *Gemino angue insignem*, notable por las dos serpientes.

5. *Mercaturâ*, del comercio.—6. *Alterum* por *secundum.* —7. *Quùm res ferebat*, cuando convenia.—8. *In triviis et compitis*, en las encrucijadas y plazas.—9. *Captæ=orbatæ*, privadas.—10. *Hermathenas* de Ερμῆς (Ermês) Mercurio y ’Αθήνη (Athênê) Minerva. — *Hermerotes* de ’Ερμῆς (Ermês) Mercurio y ’Ερως (Erôs) Amor.

CAPUT IX.

1. *Itèm* suple *fuit filius.*—2. *Æneas* suple *fuit etiam filius ejus.*—3. *Filiæ* suple *fuere.*—4. *Ut ne* por *ut non.*

CAPUT X.

1. *Tridens* suple *erat.*—2. *Phocas*, vacas marinas.

3. *Quo pacto*, de que modo.—4. *Hunc egit in furias*, le infundió trasportes de furor.—5. *Ino=Inonem.*—6. *In angusto freto*, en el pequeño estrecho.—7. *Degebant*, habitaban: de *degere.*—8. *Brevia syrtesque*, bancos de arena y escollos.

CAPUT XI.

1. *Portitor*, el barquero.—2. *Carnifices*, los verdugos. —3. *Colum*, la rueca.—4. *Reciso*, cortado: de *recidere.*—5. *Expensâ*, pesada: de *expendere.*

6. *Instituerent*, empezasen: de *instituere.*—7. *Exactis*, pasados: de *exagere.*

8. *Urgeret in interitum*, empujase á la muerte.—9. *Purgo, lustro*, purifico, limpio.—10. *In iman tellurem*, en lo mas profundo de la tierra.—11. *Admovit*, acercó: de *admovere.*—12. *Immeritis contingunt*, van á quienes no las merecen.

CAPUT XII.

1. *Principem*, principal.—2. *Non dissimiles* suple *Pani*. —3. *Panos* genitivo de forma griega.

4. *Speciem*, forma, figura.—5. *Injectum* suple *fuisse*.

6. *Aprili exeunte*, á fin de Abril. —7. *Spectantia*, tocantes, referentes: de *spectare*.

8. *Compitalitiis*, dativo por atraccion.—9. *Quas* por *aliquas*.—10. *Bullas*, bulas ó abrazaderas, adorno en forma de corazon que llevaban colgado del cuello los jóvenes romanos de condicion libre.

11. *Felicem*, favorable.—12. *Malè mulctabat*, maltrataba.

13. *Clavum*, timon.—14. *Plectebat*, castigaba: de *plectere*.—15. *Inditum* suple *fuit*, se dió.—16. *Sonat*, espresa: de *sonare*.—17. *Exhibebant* suple *eam*. —18. *Illud* (*erat*) *paulò rectius*, algo mas razonable era.—19. *Demùm* por *deniquè*. —20. *Arbor persica*, el albérchigo.

PARS SECUNDA.

CAPUT XIII.

1. *Prolapsi sunt*, se deslizaron, cayeron: de *prolabi*.— 2. *Fabricarunt* por *fabricaverunt*.—3. *Metiebantur*, medían: de *metiri*.—4. *Tentasse* por *tentavisse*.—5. *Preces concipi*, se dirigiesen plegarias.—6. *Sufragio*, por el consentimiento.

7. *Omni exceptione*, sin contradiccion.—8. *Qui* ó *quia*. —9. *Collata*, conferidos: de *conferre*. —10. *Indulserunt*, concedieron: de *indulgere*.

CAPUT XIV.

1. *Futurum* suple *esse.*—2. *Æreâ*, de cobre.—3. *Imbrem*, lluvia.—4. *Abdidit*, escondió, encerró: de *abdere.*—5. *Imprudens*, sin saberlo.

6. *Inviseret*, visitase: de *invisere.*—7. *Commodiùs*, mas benignamente.

CAPUT XV.

1. *Sensit* suple *id*, súpolo.—2. *Impetraviset... imperitaret*, hubiese conseguido.... dominase.—3. *Longum Junoni visum est* (*tempus*), largo pareció á Juno el tiempo.

4. *Ope*, por la mediacion. — 5. *Dumque* suple *ea.*

6. *Pernicies creabatur*, se ocasionaba la ruina.—7. *Exussit* (*ea*), las quemó.

8. *Neque nihil*, mucho. — 9. *Majorem* suple *gloriam adeptus est.*—10. *Eosdem* (*peregrinos et hospites*) *conculcandos*, para que los pisoteasen.

11. *Magnam industriæ laudem tulit*, gran fama de habilidad adquirió.—12. *Sopiendo*, adormeciendo: de *sopire.*

13. *Singulari certamine profligavit*, venció en singular combate.—14. *Elogium*, inscripcion.—15. *Tam diro furore illum concussit*, con tan cruel furor le agitó.

16. *Clavam colo, et exuvias leonis muliebri cultu, mutare*, cambiar su mazo por la rueca y los despojos del leon por el traje mujeril.—17: *Præsentissimum*, sutilísimo.

18. *Adscribunt*, atribuyen: de *adscribere.*—19. *Qua* por *aliqua.*

CAPUT XVI.

1. *Propinquus tempore et consanguinitate*, próximo en tiempo y parentesco, contemporáneo y pariente.—2. *Modum*,

la medida.—3. *Distrahebat miseros*, descuartizaba á los desgraciados.—4. *Sustulit*, quitó, destruyó: de *tollere*.—5. *Fœda populatione deformabat*, devastaba, asolaba con terrible estrago.

6. *Ambages*, rodeos.—7. *Duxit* suple *uxorem*.—8. *Se dedit præcipitem*, se precipitó.

9. *Ut eliceret*, para atraerle.—10. *Temulenti*, embriagados.—11. *Proterviam ac libidinem*, la insolencia y desórden.—12. *Ut par erat*, como convenia.

13. *Datus in custodiam.... concessus est*, encarcelado.... se libró.—14. *Hæsit*, permaneció: de *hærere*.—15. *Temerare*, violar.—16. *Filio*, contra su hijo.—17. *Excusserunt*, sacaron: de *excutere*.—18. *Virbium*, hombre segunda vez: de *vir*, *bis*.

CAPUT XVII.

1. *Patrem sortiti sunt*, tuvieron por padres.—2. *Impertiri*, participar, dar en participacion.—3. Los doce signos del *Zodiaco* se han reunido en los siguientes versos:

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces.

4. *Nisi* (*præ*) puede sustituirse por *sine*.—5. *Impensiùs culti sunt*, fueron principalmente honrados.—6. La fórmula del juramento era *Ædipol* para los hombres y *Æcastor* para las mujeres.

CAPUT XVIII.

1. *Palladium*, salvaguardia.—2. *Novercam*, (su) madastra.—3. *In luco Marti sacro*, en un bosque consagrado á Marte.—4. *Patruo*, (su) tio paterno.—5. *Trabibus*, con ma-

deros.—6. *Oculis acutissimis valens*, que tenia los ojos muy perspicaces.—7. *Brevia et scopulos detegebat*, descubrian los bancos y escollos.—8. *In cadis*, en vasijas.—9. *Vectores*, los pasajeros.

10. *Petras Cyaneas prœtervecta*, llevada á traves de las rocas cianeas.—11. *Quà pater instabat*, por donde su padre la acosaba.—12. *Domum* por *in domum*.—13. *Se spretam furens*, furiosa (de ver)se despreciada. — 14. *Quœ* suple *gemmœ*.

15. Ἅλωσιν, la toma; aproximadamente equivale á *excidium* ó *ruinam*.

CAPUT XIX.

1. *Negotium dedit*, dió la comision, encargó.—2. *Jussus est*, recibió órden: de *jubere*.

3. *Discerpsit*, despedazó: de *discerpere*.—4. *Concessit*, se retiró : de *concedere*.—5. *Diis* por *a diis*.

6. *Parcitum* por *parcere*.—7. *Centum portis patens*, abierta por cien puertas.—8. *Andromâches*, genitivo de forma griega.

CAPUT XX.

1. *Aversata facinus*, teniendo horror á (tal) accion.—2. *Fune seu vimine in calces indito*, pasada una cuerda ó mimbre por los talones.—3. *Magister armentorum*, el mayoral de los bueyes.

4. *Futurum* suple *esse ut reperiret*, que encontraria.—5. *In seditione sedandâ*, en sosegar una sedicion.—6. *Nisi objectum nodum solverent*, si no desataban el nudo propnesto: si no resolvian la cuestion.—7. *Ad quam (urbem) nemo poterat aspirare*, á la cual nadie se atrevia á ir á vivir.—

8. *Edixit*, hizo publicar: de *edicere*.—9. *Nititur*, se apoya: de *niti*.—10. *Immissam* suple *esse*.—11. *Dessituram* (*esse*). habia de cesar, de terminar: de *desinere*.—12. *His* suple *rebus*.

CAPUT XXI.

1. *Satiùs* (*esse*) *duxerunt*, juzgaron (ser) mejor.—2. *Contrà* (*legem*) *quàm convenerat*.—3. *Excivit*, excitó: de *excire*. —4. *Cruore suo*, *voluntaria victima litare*, con su sangre, ofrecerse víctima voluntaria.

5. *Alter alterius manu ceciderunt*, se mataron uno á otro.—6. *Internecivum* ó *internecinum*, mortal.—7. *Inhumatum projecit*, arrojó insepulto.—8. *Elisis faucibus*, estrangulándose.—9. *Tantum luctum hausit*, tomó tal tristeza. —10. *Consciverit*: procuró; de *consciscere*.—*Donatus fuerit*, fué recompensado: de *donare*.

CAPUT XXII.

1. *Concidit*, cayó, pereció: de *concidere*.—2. *In frustra còncisum et elixum*, cortado á pedazos y cocido.

3. *Ferales epulas*, los banquetes fúnebres.—4. *Detruserunt*, precipitaron: de *detrudere*.

5. *Confixam*, traspasada: de *configere*.—6. *Diriguit*, se erizó, se convirtió: de *dirigere*.

7. *A genero*, por (su) yerno.—*Procis*, á los pretendientes.

9. *Egit*, trató: de *agere*.—10. *Rotarum modiolis*, en los cubos de las ruedas.—11. *Excussus*, sacudido: de *excutere*.

12. *Nothus*, bastardo, natural.—13. *Jussus*, condenado.—14. *Quam sibi malè devinxerat*, á la que criminalmente se habia unido.

CAPUT XXIII.

1. *Quîcum* por *cum quo.*—2. *Potiebatur* (*de summâ*) *rerum*, reinaba.—3. *Generum adscivit*, admitió (por) yerno. —4. *Natam* por *conditam.*—5. *Assaracus* suple *fuit alter filius Trois* ó *ex filiis Tros.*

6. *Priamus*, *Priamo*: del griego πρίαμαι (priamâi) compro.—7. *Uxor* suple *fuit*.—8. *Fax*, hacha, tea.—9. *Talem* suple *facem* ó *rem*.—10. *Dignus est visus* suple *esse is.*—11. *Intererant* (*hæ tres divæ*) *epulo geniali*, se encontraban (estas tres diosas) en un alegre banquete.

12. *Interim*, por el mismo tiempo.—13. *Pugilem*, atleta.

CAPUT XXIV.

1. *Amitam*, tia paterna.—2. *Priamo non invito*, con anuencia de Príamo.—3. *Pollens*, poderoso: de *pollere.*—4. *Imminebat in omnem occasionem*, buscaba una ocasion.—5. *Rectâ* (*viâ*) *contendit*, marchó directamente.—6. *Humanitate*, humanidad, benignidad.

7. *Ita Paridi conciliavit*, de tal manera dispuso á favor de Páris.—8. *Reditum iri*, seria devuelta.—9. *Contrà ac speraverat accidit*, acaeció contra lo que habia esperado.—10. *Negarunt*, negaron, rehusaron: de *negare.*—11. *Solo æquaverunt*: igualaron al suelo, arrasaron.

12. *Aulidem conveneret*, se reunió en Aulida.—13. *Solvit* (*anchoram*), levó ancla.—14. *Diuturnam moram attulit*, ocasionó un largo retraso.—15. Suple *attulerunt moram huic bello.*

16. *Hic* (*Agamemnon*).—17. *Immissâ peste* ó *pestilentia*, habiendo enviado una peste.—18. *Quam ut averteret*,

para hacer cesar la cual,—19. *Bellum repetiit*, volvió á tomar las armas.

CAPUT XXV.

1. *Quo uno maximè Græci stabant*, en el cual principalmente confiaban los griegos.—2. *Comperit* suple *Paris eum, id est Achillem, captum* suple *esse*.—3. *Adducit* suple *eum*. —4. *Colloquii uberioris*, de una conferencia mas larga.

5. *Ulciscendos* (*esse*), debian ser castigados.—6. *Donum* (*causâ*) *placandæ*, don, ofrenda para aplacar.—7. *Subierunt*, penetraron: de *subire*.

8. *Ambierat*, habia deseado: de *ambire*.—9. *Fulmine conflagravit*, fué abrasado por un rayo.—10. *Allissa*, estrellada.—11. *Magnâ parte* ó (*in*) *magnam partem*.—12. *E Cautibus extulit*, elevó sobre las rocas.—13. *Portum* (*esse*) *rata*.—14. *Jus diceret*, era juez.

CAPUT XXVI.

1. *Ejus adulteri*, su amante.—2. *Quam quùm obversari sibi semper crederet*, como creia tenerla siempre ante sus ojos.—3. *Quùm... tum*, ya... ya.

4. *Salvis pátriæ legibus*, sin violar las leyes patrias.—5. *Ductâ sorte*, echadas suertes.—6. *Addixit*, destinó, condenó: de *addicere*.

7. *Quùm* (*Diana*) *cervam in illius* (*Iphigeniæ*) *locum supposuit*.—8. *Expiatus*, purificado: de *expiare*.—9. *Ædituus*, el guardian.—10. *Obtinebat*, obtenia, conservaba: de *obtinere*.

CAPUT XXVII.

1. *Rescivisset*, hubiese sabido: de *rescire*.—2. *Ulyssi obvenerat* suple *Hecuba*, Hecuba habia tocado en suerte á Uli-

ses.—3. *Involans*, precipitándose: de *involare.*—4. *Appetita*, perseguida: de *appetere.*

5. *Tam suaves illecebras,* atractivos tan dulces, un fruto tan agradable.—6. *Vino gravem invasit*, sorprendió pesado por el vino, embriagado.—7. *Malè curiosi*, curiosos imprudentemente.—8. *Excitatæ* (*sunt a*) *ventis solutis.*—9. *Nova pericula* suple *exorta sunt.*—10. *Vesci*, comer.—11. *Venefica*, envenenadora, hechicera.

12. *Vate*, adivino.—13. *Ad malum*, al mástil.—14. *Sacris armentis temperarent*, respetasen los ganados sagrados.—15. *Fractæ ratis*, de la rota nave.—16. *Auctor* suple *fuit.*—17. *Excæcatum* suple *fuisse.*—18. *Rustici cultu*, en traje de campesino.—19. *Procis* (*uxoris*) *deletis*, destruidos los amantes (de su mujer).—20. *Ne tristi vaticinio fidem faceret*, para eludir esta funesta prediccion.—21. *Nonnihil tumultûs*, algun tumulto.

CAPUT XXVIII.

1. *Duxerat* suple *uxorem.*—2. *Elapsus*, escapado: de *elabi.*—3. *Infensæ*, enemiga.—4. *Retardatus*, detenido: de *retardare.*

CAPUT XXIX.

1. *Aut* (*ad*) *instruendos mores*, ó para formar las costumbres.—2. (*Sub*) *simulacris*, bajo emblemas.—3. *Dispiciendum est*, se ha de examinar.—4. *Conversione*, por la revolucion ó movimiento.—5. *Idemque* suple *tempus.*

6. *A ferino victu*, de un feroz alimento, de una vida salvaje.—7. *Excoluit*, civilizó: de *excolere.*

8. *Ferre* suple *narratur.*—9. *Excogitavit*, imaginó: de

excogitare.—10. *Dederunt* suple *poetæ.*—11. *Sublimia captantem*, elevándose á las mas altas regiones aéreas.

12. *Libidinosa*, libertina, disoluta.—13. *Impuræ libidinis*, de la pasion impura, de la impureza.—14. Suple *quis non videt?*—15. Suple *quis non intelligit?*

16. *Conjiciet*, conjeturará: de *conjicere.*—17. *Arcana*, los arcanos, los misterios.—18. *Hauserunt* (*illa arcana*), bebieron, tomaron: de *haurire.*—19. *In egregio specimini*, en el notable proyecto.—20. *Lucubratione*, obra.—21. *Monachii*, en Munich.

CAPUT XXX.

1. *Erit* suple *officium.*—2. *Ad vicia traductus*, tributado á los vicios.—3. *Quàmvis autem*, y aun cuando.—4. *Legeretur*, se recogiese: de *legere.*—5. *Quibus sordet*, con los cuales está manchada.—6. *Nimirùm*, ciertamente.

7. *Documento est*, sirve de prueba.—8. *Recens* por *recentèr.*—9. *Excutit*, *exagitatque*, maneja.

10. *Vulgavit* publicó: de *vulgare.*—11. *Observare* suple *facile* ó *dignum.*—12. *Lepidissimi vatis*, del graciosísimo poeta.—13. *Ut non usquequàque*, pero no en todo.—14. *Priscas recentibus*, antiguas con modernas.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

BIBLIOTECA LATINA

OBRAS PUBLICADAS

C. J. Siret EPITOME HISTORIÆ GRÆCÆ

P. J. Juvencio EPITOME DE DIIS ET HEROIBUS

VALENCIA
IMPRENTA DE JOSÉ RIUS
M.DCCC.LXXVII